

DOI: 10.20472/SS.2021.10.1.003

OPERACIJA OLUJA: ZAVRŠETAK HUMANITARNE KATASTROFE I GENOCIDA U JUGOISTOČNOJ EUROPI

DOROTHY S. MCCLELLAN, NIKOLA KNEZ

Sažetak:

Operacija Oluja bila je jedinstvena i najodlučnija bitka Hrvatske borbe za nezavisnost (1991-1995). U kolovozu 1995. Republika Hrvatska započela je najveću kopnenu bitku u Europi poslije Drugoga svjetskog rata. Vojska te mlade demokracije – brojčano manja i slabije naoružana, ali hrabrija i uvježbanija – odnijela je kako moralnu tako i vojnu pobjedu u sukobu Davida i Golijata. Okončala je golemu humanitarnu katastrofu i genocid. Doveda je do oslobođenja trećine hrvatskoga teritorija i omogućila Daytonski sporazum koji je donio mir u taj dio Jugoistočne Europe. Ova kvalitativna društveno-znanstvena studija utemeljena na intervjuima s američkim veleposlanikom u Hrvatskoj tijekom ratnih godina, vojnim i političkim zapovjednicima u bitci, uglednim znanstvenicima, dužnosnicima snaga sigurnosti i obavještajne službe, te članovima humanitarne pomoći i novinarima, ispituje političke i povijesne uzroke rata i njegove posljedice. Članak dokumentira događaje koji su doveli do rata i obuhvaća izvanrednu vojnu operaciju, pružajući strateške i političke spoznaje o potrebi suradnje među demokratskim saveznicima.

Ključne riječi:

rat, humanitarna katastrofa, genocid, Jugoslavija, Hrvatska borba za nezavisnost, hrvatski Domovinski rat, Balkan, demokracija, ljudska prava, Velika Srbija, veleposlanik Peter Galbraith, Haški sud, Operacija Oluja

JEL Klasifikacija: D74, K33, K42

Autori:

DOROTHY S. MCCLELLAN, Texas A&M University-Corpus Christi, Sjedinjene Američke Države, email: dorothy.mccllellan@tamucc.edu

NIKOLA KNEZ, predsjednik tvrtke iFilms, direktor Hrvatskog Filmskog Instituta, predsjednik društva 21st Century Society for Human Rights & Education, Sjedinjene Američke Države, email: nikola@ifilms-fx.com

Citati:

DOROTHY S. MCCLELLAN, NIKOLA KNEZ (2021). Operacija Oluja: Završetak humanitarne katastrofe i genocida u Jugoistočnoj Europi. International Journal of Social Sciences, Vol. X(1), pp. 39-73., 10.20472/SS.2021.10.1.003

1. Uvod

U doba sveopće prijevare,
govoriti istinu predstavlja revolucionarni čin.
George Orwell

Na dvadeset petu obljetnicu završetka okrutnoga rata u bivšoj Jugoslaviji (1991-1995) postoji dobar razlog da se procijene naučene lekcije kao i trajni izazovi što stoje pred demokratskom izgradnjom država u Jugoistočnoj Europi. Ljudi na cijeloj zemaljskoj kugli sjećaju se rata koji je šokirao savjest modernoga svijeta svojim hotimičnim pokoljem, primitivizmom i bezbrojnim grozotama. Predsjednik Bill Clinton jednom je rekao kako je bacanje Srbije na koljena bio preduvjet da ih se dovede za mirovni stol i tako okonča sukob (Cohen 1996, str. 32). Operacija Oluja, najveća europska kopnena bitka poslije Drugoga svjetskog rata (Riley 2010, str. 216), koju je provela Republika Hrvatska, ispunila je taj zahtjev. Kao jedinstvena odlučna bitka hrvatskoga Domovinskog rata, Operacija Oluja je okončala golemu humanitarnu katastrofu i genocid koje su počinili srpska vojska i četnički teroristi. To je dovelo do

oslobođenja trećine hrvatskoga teritorija koji je osvojio neprijatelj i omogućilo Daytonski sporazum koji je donio mir u to područje (CIA 2002, str. 374-377).

Uspjeh ove značajne vojne akcije u Hrvatskoj došao je nakon četiri godine okrutne borbe. Izvanredni ljudi te mlade demokracije – brojčano manji i slabije naoružani, ali hrabriji i uvježbaniji – odnijeli su kako moralnu tako i vojnu pobjedu u sukobu Davida i Golijata. Operacija Oluja pruža strateške i političke spoznaje o potrebi suradnje između demokratskih saveznika. Ovaj članak – kroz intervjue s diplomatskim, političkim, vojnim, obavještajnim i sigurnosnim dužnosnicima, kao i s povjesničarima, znanstvenicima i zapovjednicima u Operaciji Oluja – dokumentira ključne faktore koji se tiču najvažnije bitke protiv dugotrajnoga srpskog tlačenja i agresije.

Kako Peter Galbraith, američki veleposlanik u Hrvatskoj (1993-1998) ističe u jednom intervjuu, Sjedinjene Države su duboko cijenile spremnost Hrvatske „da prolije krv i uloži svoja dragocjena sredstva u okončanje humanitarne katastrofe“, omogućujući tako Daytonski sporazum koji je donio mir u jugoistočnu Europu. Galbraith nastavlja: „Međutim, Dayton nikada nije bio zamišljen kao strateški plan za ustrojstvo države. Bio je zamišljen kao sredstvo da se okonča rat i donese mir u to područje...“ (4. travnja 2019). Ovaj članak potvrđuje da je još, dvadeset pet godina nakon potpisivanja Daytonskoga sporazuma, potrebno napraviti strateški plan. Neka ovdje započne taj proces.

2. Široki ciljevi projekta

Kao akademik programa Fulbright (2002-2004, te 2012), dr. Dorothy McClellan, profesorica Kaznenog prava na sveučilištu Texas A&M Corpus Christy, počela je međunarodni projekt u suradnji sa filmskim redateljem Nikolom Knezom, direktorom Hrvatskog filmskog instituta, predsjednikom Hrvatskog društva za ljudska prava i predsjednikom tvrtke iFilms LLC, kako bi istraživala izazove pred demokratskom izgradnjom država u tom poslijeratnom društvu. Tijekom rada na Fulbrightovom projektu i poslije toga, fokus njihovog rada se usredotočio na prisilnu repatrijaciju nakon Drugog svjetskog rata i ubojstva Hrvata koja su uslijedila u Jugoslaviji, te na Domovinski rat 1991-1995 i njegove posljedice.

Glavni ciljevi ovoga članka su:

Dokumentirati povijesnu borbu Hrvatske da stvori neovisnu, demokratsku državu kao odgovor na izazove koje je postavljala nametnuta ideologija „Velike Srbije“.

Istražiti odlučnu ulogu Operacije Oluja u okončanju nedavnoga rata na Balkanu.

Privući pozornost na neriješena pitanja koja otežavaju punu demokratsku budućnost regije.

Tražiti podršku međunarodne vanjske politike za smanjivanje ruskog utjecaja u regiji i ojačavanje veza s provjerenim demokratskim saveznicima u svjetlu sve veće nestabilnosti na Zapadnom Balkanu.

Pokazati snagu pravedne stvari za uspješan otpor zlu i njegov poraz.

Ovaj članak ima cilj pravilno postaviti zapise o aktualnim događajima koji su doveli do bitke koja je okrenula kotač povijesti, te artikulirati i postulirati moguće ishode borbe kroz desetljeća da se zbací jaram srpske hegemonije.

3. Povijesni, politički i ideološki korijeni borbe

Stoljećima je Hrvatska neuspješno nastojala ostvariti sudbinu kao potpuno neovisna država, utjelovljujući temeljna načela slobode i potrage za srećom. Na kraju Prvoga svjetskog rata i svršetka Habsburškoga Carstva, Hrvatska se suočila s brutalnim i snažnim političkim, ekonomskim i kulturalnim podjarmljivanjem od strane Srbije (Ramet 2006, str. 36-38). Uzastopni pokušaji hrvatskoga političkoga vodstva da traži istinsku suradnju sa susjednim državama pali su kao žrtve srpske težnje prema ekspanziji i otvorenom zagovaranju ideologije „Velike

Srbije“ (Ramet 2006, str. 38-40). Izvori dokumentiraju da je srpska vlada u Beogradu dopuštala, financirala i nametala brutalnu politiku i praksu prema hrvatskom narodu. To uključuje atentat na hrvatske političke vođe, pljačkanje sela i ubijanje disidentskih intelektualaca i građana s namjerom da se uništi hrvatski narod i njihova bogata kultura.

Imperijalistička ideologija Velike Srbije očitovale se za vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1918-1929) (vidjeti izvratke iz pisanja Jovana Cvijića u: Beljo 1998; Ramet 2006, str. 36-38) i poslije za vrijeme jednostrano proglašene diktature Kraljevine Jugoslavije (1929-1941) (Ramet 2006, str. 130-153). Oba ta režima, pod nadzorom srpske monarhije Karađorđevića, prisilno su promovirala imperijalističko-genocidni dokument *Načertanije*, ideološki memorandum koji je naglašavao uništenje Hrvata kao imperativ srpske teritorijalne ekspanzije (Ilija Garašanin, *Načertanije*, 1844, u: Beljo 1998; Ramet 2006, str. 32-40).

Popis hrvatskih pritužbi bio je dugačak i ticao se svih aspekata građanskog i političkog života – gospodarstva, politike, obrazovanja, kulture i ljudskih prava (Šulyak 1977, str. 110-132). Povijesni dokazi obiluju prikazivanjem onoga što je srpska politika promovirala:

Raspuštanje stoljetnoga Hrvatskog Sabora i ukidanje općina, pokrajina, škola i pravosudnog sustava (Šulyak 1977, str. 106-111; Radić u: Vukmanić 1995 a, b, c, d).

Samovoljno i hirovito vojno nametanje porezā (Šulyak 1977, str. 112-113 i 116-132; Radić u: Vukmanić 1995 a, b, c, d).

Nacionalizaciju državnoga vlasništva uključujući šume, rudnike, javne zgrade i monetarni fond (Radić u: Vukmanić 1995 a, b, c, d).

Sustavno nijekanje hrvatskoga jezika i arogantnu krađu hrvatske kulture (vidjeti Vuk Karadžić, *Srbi svi i svuda*, 1849, u: Beljo 1998).

Dopuštanje i financiranje srpskoga paravojnog terorizma na hrvatskom tlu (vidjeti Nikola Stojanović, *Do istrage naše ili vaše* u: Beljo 1998; Šulyak 1977, str. 105-106).

Kršenje ljudskih prava, zabranu slobode govora, pravo zbora, dogovora i glasovanja (Šulyak 1977, str. 110-115; Radić u: Vukmanić 1995 a, b, c, d).

U razdoblju od 1918. do 1941, hrvatski politički vođe u zemlji i emigraciji podnosili su bezbrojne peticije i memorandume s nakanom da informiraju utjecajne vlade o teškom stanju, ali uzalud (Šulyak 1977, str. 72-96 i 116-200). Pritužbe bi se saslušale i zanemarile, zahtjevi za pomoć i intervenciju površno razmotrili i odložili. Hrvatski narod se ostavljao da sâm trpi brutalna ponižavanja te institucionalno i državno tlačenje. Pomanjkanje morala kod vodećih europskih država bilo je zloglasno i očitovale se u nezakonitim ugovorima i nijekanju tlačenja na glavnim međunarodnim forumima (Šulyak 1977, str. 135-186). U svibnju 1919. Stjepan Radić je uložio peticiju Pariškoj mirovnoj konferenciji, zahtijevajući kraj srpskoga tlačenja i kršenja ljudskih prava. Ona je uključivala 150.000 potpisa skupa s opaskom da je vlada Karađorđevića nezakonito zaplijenila 450.000 potpisa. Pritužbe su se zanemarile, zahtjevi za pomoć i intervenciju površno razmotrili i odložili.

20. lipnja 1928. srpski zastupnik Puniša Račić u beogradskoj Skupštini izvršio je masovni atentat na hrvatske zastupnike. Ubio je tri istaknuta hrvatska političara – vidovite demokrate Stjepana Radića, Pavla Radića i Đuru Basaričeka – te ranio dva hrvatska zastupnika – Ivana Pernara i Ivana Grandu. Stjepan Radić je bio politički vođa i mislilac čiji govori i učeni članci ispunjavaju četiri sveska (vidjeti Vukmanić, Miroslav 1995, a, b, c, d). Srpski kralj Aleksandar bio je uvelike odgovoran za podupiranje ubojstava (Hrvatsko gledište 2008; London Times 1928 (1) str. 1 i (2) str. 17; Kulundžić 1967, str. 22; Šulyak 1977, str. 49-51 i 109-110). Brutalno uklonivši oporbu, on je 6. siječnja 1929. proglasio diktaturu i promijenio ime države u Jugoslavija.

Nakon desetljeća kašnjenja uz potporu države, to se smatralo formalnim nijekanjem hrvatskoga nacionalnog identiteta (Šulyak 1977, str. 34-51).

16. veljače 1931. hrvatskoga povjesničara i političara Milana Šufflaya brutalno su iz zasjede ubili članovi organizacije jugoslavenskog režima Mlada Jugoslavija, skupine koju je financirao i štiti srpski kralj Aleksandar. Zastrašivanja građanskog pučanstva i ubojstva intelektualaca disidenata, pod pokroviteljstvom jugoslavenske države, bile su uobičajene pojave i nastavljale su se. Albert Einstein i Heinrich Mann u pismu Međunarodnoj Ligi za ljudska prava u Parizu (*Ligue des droits de l'homme*) osudili su ubojstvo dr. Šufflaya pred globalnom kulturalnom zajednicom. Njihovo pismo u kojem se zahtijevala zaštita hrvatskih znanstvenika pojavilo se na prvoj stranici *The New York Timesa* 6. svibnja 1931, izravno optužujući srpskoga kralja Aleksandra za suučesništvo u zločinu (Cohen i Riesman 1996, str. 10-11).

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata Zagreb je bio glavni grad Nezavisne Države Hrvatske. U razdoblju toga rata sudbina Hrvatske ležala je u neizvjesnostima užasne političke i vojne drame koja se odvijala. To su bila složena vremena. Može se tvrditi da nijedan drugi narod uvučen u Drugi svjetski rat nije doživio toliko mnogo sukoba suprotstavljenih interesa unutar svojih granica kao malena država Hrvatska, taj lijepi kutak zemlje duž obale Jadranskoga mora.

U proljeće 1941. Hrvatsku je okupirala Njemačka sa sjevera i Italija s juga. Njemačka je bombardirala i zauzela Beograd 6. travnja 1941. (Redžić 2005, str. 9; Tomasevich 1975, str. 55). Srbija se predala 17. travnja (Ramet 2006, str. 138-140). Srpska kraljevska obitelj pobjegla je u London (National Archives, RG 84). Jugoslavenska vojska u Srbiji jednostavno se raspala. 10. travnja 1941., John James Meily, američki konzul u Zagrebu, izvijestio je o događajima kako su se zbivali: „U podne, pročelnik hrvatske vlade izvijestio je konzulat SAD-a u Zagrebu da se Hrvatska formalno otcijepila od Jugoslavije. Jugoslavija, koja se dotada sastojala od Hrvatske, Srbije i Slovenije, bila je pod vlašću srpske diktature koju je Hrvatska sada formalno odbacila“ (Šulyak 1977, str. 168-170).

10. travnja 1941. pukovnik Slavko Kvaternik proglasio je rođenje Nezavisne Države Hrvatske u ime dr. Ante Pavelića, prognanoga revolucionarnog vođe hrvatskih ustanika (ustaša). U odgovoru na srpsko tlačenje, mladi odvjetnik Pavelić izdavao je novine Hrvatska straža i osnovao ustašku organizaciju s ciljem da se raspadne Jugoslavija i ustanovi Nezavisna Država Hrvatska (Mužić 1991, str. 26-28). Godine 1934. Pavelić je organizirao uspješni atentat na kralja Aleksandra u Marseilleu.

Proglašenje Nezavisne Države Hrvatske (1941) oduševljeno je pozdravio hrvatski narod kao pobjedu nakon 23 godine srpske genocidne politike (vidjeti Stevan Moljević, *Homogena Srbija*, 1941, u: Beljo 1998). Pavelić se vratio u Hrvatsku 14. travnja 1941., četiri dana nakon proglašenja hrvatske neovisnosti. On je iskoristio narodnu glad za slobodom i svjetski sukob da definira svoju ulogu u povijesti. Dok su ga njegovi sljedbenici u početku smatrali savršenim revolucionarom i domoljubom, na kraju su ga općenito osuđivali zbog ultranacionalizma, zbog uvođenja rasnih zakona protiv Srba i Židova (Glenny 2001, str. 318; Tomasevich 1975, str. 10; Tomasevich 2001, str. 32), ukratko, zbog njegove politike ugađanja Njemačkoj, što je od Hrvatske učinilo marionetsku državu Trećega Reicha (Banac 1988, str. 4; Njemački vojni sud 1950, str. 1302-03; Frucht 2005, str. 429; Graubard 1993, str. 153).

Ako je Njemačka bila iznenađena proglašenjem samostalnosti Hrvatske, Italija je bila bijesna. Mussolini nije želio samostalnu Hrvatsku. Dvanaest talijanskih divizija, 200.000 talijanskih vojnika Druge talijanske armije, umarširalo je u Hrvatsku kroz Sloveniju i preko jadranske obale (Bosworth 2005, str. 112-13; Rodogno 2006, str. 95). To je potaknulo izravne diplomatske pregovore između hrvatske nove vlade i Talijana, što je dovelo do Rimskog sporazuma kojim je Italiji prepušten dio dalmatinske obale (Thomas & Mikulan 1995, str. 10). Potpisivanje sporazuma donijelo je privremeno olakšanje napetosti, ali popločalo je put dugotrajnoj tragediji hrvatskoga naroda. Italija je željela da Hrvatska postane njezinom kolonijom. Njemačka je prihvatila hrvatsku neovisnost očekujući da će Hrvatska biti uključena u područje Reicha da bi

suzbila talijansku ekspanziju (Pavlowitch 2008, str. 15). U 19. stoljeću hrvatski političar i pisac Ante Starčević je rekao: „Hrvati žele biti oslobođeni podjarmljenja, a ne da jedno podjarmljenje zamijene za drugo“ (Starčević 1999, str. 15). Međutim, u vrtlogu svjetskih sukoba, upravo to se dogodilo.

Srpska država i njihovi teroristi četnici, ekstremna desna nacionalistička gerilska snaga, krenuli su u napade na neutvrđenu granicu novostvorene Nezavisne Države Hrvatske. Četnici i Srbi pridružili su se Titovim komunističkim partizanima s namjerom da hrvatski narod skupo plati zbog uništenog sna o Velikoj Srbiji (Tomasevich 1975, str. 226; Roberts 1973, str. 26; Ramet 2006, str. 145-155). Skršen je bio hrvatski san o neovisnosti star trinaest stoljeća. Napadnuta sa sjevera, juga i istoka, Hrvatska je postala zemljom za ubijanje (Tomasevich 2001, str. 60).

Godine 1945., samo nekoliko dana nakon svršetka Drugoga svjetskog rata, Tito i njegovi partizani u Jugoslaviji krenuli su u istrjebljivanje muškaraca, žena i djece koje su smatrali neprijateljima režima. Masovni pokolj počeo je prisilnom repatrijacijom hrvatskih i slovenskih civila i vojnika koji su bili pobjegli u Austriju tražeći azil odmah po okončanju rata da bi se spasili od pobjedničkih komunista (Grahek-Ravančić 2006, str. 32; Jareb i Omrčanin 1977-1978, str. 51). Izbjeglice su bile prevarene vjerujući da ih šalju u američku sigurnu zonu u Italiji. Umjesto toga natovareni su u vlakove i poslani natrag u Jugoslaviju (Tolstoy 1986, str. 11, 111-112, 394-395); Prcela i Živić 2001. str. 306, 390-394; McClellan i Knez 2018, str. 65-73). Golem broj njih pobijen je odmah po njihovu povratku, a drugi su umirali na prisilnim marševima smrti i u masovnim strijeljanjima po cijeloj zemlji (Prcela i Guldescu 1995, str. 370-379; Tolstoy 1986, str. 198-200; Tolstoy 1979, str. 360; Epstein 1973; Geiger 2013, str. 77-80; Willoughby u: Prcela i Guldescu 1995, str. 125-535; Pinter 2018; vidjeti također Beljo 1985 i 1995).

Tito je odmah poslije Drugoga svjetskog rata ustanovio Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju koja se sastojala od šest republika i dvije autonomne pokrajine: to su socijalističke republike Hrvatska, Srbija, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija, te autonomne

pokrajine Vojvodina i Kosovo. Međutim, po Ustavu iz 1974. Jugoslavija je postala federalnim savezom s konfederativnim karakteristikama. To je svakoj republici dalo pravo na secesiju ili otcjepljenje od federacije.

Nakon pada Berlinskoga zida 1989. republike i pokrajine u Sovjetskom Savezu tražile su neovisnost, otcjepljenje i samoodređenje. Države u Istočnoj Europi provele su relativno mirnu tranziciju prema neovisnosti. Ali u slučaju Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nije bilo tako. Počeo je jačati srpski nacionalizam i fašizam. Srbi su bili nadmoćni u donošenju vojnih i političkih odluka s namjerom da se odupru pokretima za neovisnost.

Komunistička partija Hrvatske u veljači 1990. donijela je zakon o višepartijskim izborima, omogućujući narodu da ima pluralističku demokraciju. Godine 1991. hrvatski narod je izrazio svoju volju na referendumu koji je s velikom većinom (93,5%) glasovao za političku neovisnost i otcjepljenje od Jugoslavije. Uskoro zatim to su učinile Slovenija, Bosna i Hercegovina te Makedonija. Ratoborna reakcija srpskog političkog i vojnog vrha protiv Hrvatske što je namjeravala uspostaviti suverenu državu bila je brza i brutalna. Pokušali su zauzeti cijelu Hrvatsku.

Srpska ideologija odrazila se u *Memorandumu Srpske akademija nauka i umjetnosti* (vidjeti *Memorandum* u: Beljo 1998), proglašavajući koncept srpske rasne nadmoćnosti koji će se poslije pretvoriti u ratni pohod Srba s etničkim čišćenjem koje je poprimilo oblik genocida, silovanja i spolnog porobljavanja. *Memorandum* je zasijao sjeme srpske hegemonije i agresije proglašavajući ideju da su Srbi bili žrtve, iako su zapravo oni bili većina stanovništva i imali nadmoćnost u donošenju vojnih i političkih odluka. U samosažalnoj prozi koja podsjeća na *Mein Kampf*, s ratobornim namjerama, *Memorandum* je zagovarao radikalnu političku akciju, poričući rast novoga političkog pokreta (vidjeti *Memorandum* u: Beljo 1998). Srpski mediji odigrali su ključnu ulogu u promoviranju lažne priče o ugroženosti Srba koja je vodila do opravdanja srpske agresije. Srbi su bili odlučni oduprijeti se pokretima za neovisnost. Činjenica je da je glavni grad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Beograd, pridonio srpskom osjećaju dominacije nad drugim republikama.

Kao što Peter Galbraith, američki veleposlanik u Hrvatskoj (1993-1998), sažeto kaže po prvi put, dvadeset pet godina nakon što je počeo rat:

Mislim da je važno pogledati unatrag na hrvatski rat, ja bih ga nazvao hrvatskim ratom za neovisnost 1991-1995, i vidjeti da je to prije svega bio rat za neovisnost, ali i obrambeni rat. Jugoslavenska Narodna Armija i srpski teroristi, koji su kontrolirali 30% hrvatskog teritorija u Krajini i Istočnoj Slavoniji, napali su Hrvatsku, a podupirala ih je, plaćala i njima upravljala zemlja koja će postati strana država, naime Srbija (intervju, 4. travnja 2019).

4. Metodologija

U tradiciji kvalitativnog istraživanja društvenih znanosti (Alasuutari 2010, str. 139-155), rabeći metodologiju usmene povijesti (Charlton et al. 2007), surađivali smo s dr. Miroslavom Međimorcem da obavimo intervjue sa hrvatskim i bosanskim vojnim i političkim prvacima u hrvatskom Domovinskom ratu, snimajući ih ljeti 2013. Tražili smo od tih pojedinaca da opišu svoja ratna iskustva, i da ponude svoje najznačajnije poglede na događaje oko Operacije Oluja, kazujući što je ona predstavljala za konačni ishod rata. Osim toga, pripremili smo filmske intervjue s uglednim povjesničarima, znanstvenicima, dužnosnicima obavještajne i sigurnosne službe, te s vođama humanitarne pomoći i novinarima čije profesionalno iskustvo pruža političku i povijesnu analizu rata i njegovih posljedica. Svaki intervju trajao je dva do tri sata. Većina ih je vođena na tlu Hrvatske, nekoliko njih u Bosni i Hercegovini. U travnju 2019. autori su, u ustanovi Army and Navy Club and Library u Washingtonu, vodili dugačak intervju s Peterom Galbraithom, američkim veleposlanikom Sjedinjenih Država u Hrvatskoj od 1993-1998. Pripremajući se za intervju, on je proveo nekoliko sati prije dolaska na naš sastanak pregledavajući svoje diplomatske dnevnik te osobne i profesionalne papire koji se nalaze u

arhivima ustanove Library of the National Defense University at Fort Lesley J. McNair, Washington, D.C. Izvanredna je točnost, jasnoća i potankost njegovih komentara u devedeset minuta snimljenog intervjua. Izvadci iz svih spomenutih intervjua uključeni su u ovaj članak.

Dokumentarni film je sada integralni dio i moćno sredstvo za pristup širokom slušateljstvu, pa je glavno obilježje ove studije bilo proizvesti film o Operaciji Oluja koji se oslanja na te intervjue. Budući da su intervjui vođeni na raznim jezicima (engleski, bošnjački i hrvatski), pokrenuli smo proizvodnju verzije na engleskom i verzije na hrvatskom jeziku kako bi dokumentarni film stigao do širokog međunarodnog slušateljstva. Film je 24. studenoga 2019. dobio dvije Remi nagrade na smotri WorldFest International Film Festival Houston u travnju 2020. – jednu za filmsku produkciju, drugu za scenarij.

Dokumentarni film *Operation Storm* bio je središte zanimanja na konferenciji „Uloga Hrvatske u Jugoistočnoj Europi – Rast nestabilnosti u regiji“, održanoj 24. listopada 2019. na Capitol Hillu, Washington, D.C. Sponzori su bili Hrvatski odbor u Kongresu, Hrvatsko veleposlanstvo i Nacionalna federacija američkih Hrvata. Fulbrightova zaklada pozvala je autore da 27. listopada 2019. održe prezentaciju pod naslovom „Operacija Oluja: Završetak humanitarne katastrofe i genocida u Jugoistočnoj Europi“ na 42. obljetnici osnutka udruge Fulbright Association Conference u Washingtonu. Film je imao premijeru 27. listopada 2019. u New Yorku (Tavelić Center, Manhattan). *Operaciju Oluja* vidjelo je više od 157.000 gledatelja tijekom prva dva mjeseca nakon što je bila postavljena na YouTube u kolovozu 2020.

5. Operacija Oluja i njezine posljedice

Prema riječima generala Atifa Dudakovića, zapovjednika Petoga korpusa Armije Bosne i Hercegovine (ARBIH),

Još u ranim 1990-im godinama bili smo svjedoci krvavih terorističkih akcija. Srbi u Hrvatskoj su na javnim cestama podigli barikade, blokirali promet i napali iz zasjede autobus pun hrvatskih policajaca te ih poubijali. Prve teroriste vodio je takozvani Kapetan Dragan, Srbin s australskom putovnicom. Tko su bili ti ljudi? Dobro je poznato da je Beograd stajao iza provokatora, posebice osobe iz kruga oko Slobodana Miloševića.

Kako Miroslav Tuđman, ravnatelj Hrvatske obavještajne službe 1993-2000, član Hrvatskoga Sabora i sin prijašnjeg hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, objašnjava:

Izvor rata u Jugoslaviji imao je korijene u ideji Velike Srbije. Srbi su Jugoslaviju smatrali prolaznom fazom političke evolucije u procesu stvaranja velike srpske države u kojoj su svi drugi narodi, koji su bili na tom teritoriju, bili samo prolazne socijalne skupine bez prava na vlastitu slobodnu državu.

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija bila je umjetna politička tvorevina koja se prostirala preko širokih područja Srednje i Jugoistočne Europe. Dvadeset dva milijuna stanovnika Jugoslavije, koji su se u Drugom svjetskom ratu borili na suprotnim stranama, razvili su jednim prema drugima duboku ogorčenost, pripadali su različitim vjerama, i uza sve to, bili su prisiljeni živjeti u zajedničkoj državi.

Dr. Ante Nazor objašnjava:

Jugoslavija se oslanjala na tri stupa. Prvi je bio autoritet Josipa Broza Tita kao doživotnog predsjednika. Drugi je bio Savez komunista Jugoslavije, monolitne stranke koja u političkom sistemu nije dozvoljavala ideje demokracije ili pluralizam stranaka. Treći oslonac bila je tajna policija i Jugoslavenska Narodna Armija (intervju, kolovoz 2013).

Dudaković se prisjeća:

Devedesetih godina bio sam major u Jugoslavenskoj Armiji. Kada analiziram razloge ovoga rata, sjećam se srpskih mitinga, pojavljivanja četnika pod vodstvom Šešelja, srpskih demonstracija na Kosovu, u Crnoj Gori i Vojvodini. Tu se otvoreno pozivalo Srbe da se naoružaju. Pitao sam se protiv koga se oni spremaju u rat? Iz kojega razloga idu u rat? Svijet mora znati da je agresija protiv Hrvatske stvorena i počela u Srbiji (iz intervjua u kolovozu 2013).

Godine 1991. bilo je vidljivo da su Britanci, Francuzi i Rusi dali zeleno svjetlo Srbima da transformiraju Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju u Jugoslaviju. U lipnju 1991. državni sekretar James Baker posjetio je Beograd i potvrdio političkoj vlasti da SAD podržava „teritorijalni integritet Jugoslavije“ (Cohen 1992; Bethlehem i Weller 1997, xxvii; Cohen u: Meštrović 1996, str. 38). Upozorio je Slovence i Hrvate da „hladan prijam čeka svaku akciju prema neovisnosti ili otcjepljenju“ (Cohen 1992; Cohen u: Meštrović 1996, str. 38).

Uspkos Bakerovu upozorenju, godine 1991 narod Hrvatske izrazio je svoju volju na referendumu koji je nadmoćno bio za političku neovisnost. 25. lipnja 1991. Hrvatski Sabor proglasio je neovisnost Hrvatske i odvajanje od Jugoslavije. Ubrzo zatim isto su učinile Slovenija, Bosna i Hercegovina te Makedonija. Ratoborna reakcija srpske političke i vojne vlasti protiv Hrvatske, koja je namjeravala uspostaviti suverenu državu, bila je brza i brutalna. U srpnju 1991. oružane snage Srbije i Crne Gore zajedno s četnicima, ekstremnim desnim krilom nacionalističkih snaga, podmuklo su napale Republiku Hrvatsku, pokušavajući da je čitavu okupiraju (Armatta 2010, str. 160-165 i 196; Hoare 2010, str. 111-136).

Kao što Tuđman objašnjava u intervjuu:

25. lipnja 1991. Hrvatska i Slovenija proglasile su neovisnost. Pod pritiskom međunarodne zajednice primjena te odluke bila je odgođena za tri mjeseca. Točno tri mjeseca poslije, 25. rujna 1991, Ujedinjeni Narodi su pozvali države članice da proglase embargo na uvoz oružja u Sloveniju i Hrvatsku. To je predložio Budimir Lončar, jugoslavenski veleposlanik u Ujedinjenim Narodima. Taj politički potez Ujedinjenih Naroda dao je zeleno svjetlo Jugoslavenskoj Narodnoj Armiji i Srbiji da uporabe silu protiv demokratskih republika koje su zagovarale neovisnost i autonomiju, sve s namjerom da sačuvaju Jugoslaviju kao umjetnu tvorevinu komunističkog režima. Ta odluka pokrenula je rat u bivšoj Jugoslaviji. Rodila se politička odgovornost međunarodne zajednice.

General Dudaković sjeća se u intervjuu:

Iznenada su počele borbe na teritoriju Republike Hrvatske. Srbi su napali brojna hrvatska sela, i te akcije nazvane su u jugoslavenskom tisku operacijama „čišćenja“. U vojnom rječniku ne postoji termin „čišćenje“, ali postoje izrazi „napad“, „obrana“ i „okupacija“. Bilo je očigledno da opisuju etničko čišćenje domaćeg hrvatskog stanovništva od strane srpskih terorista i četnika. Blokiral su ceste, napadnut je integritet Hrvatske i Hrvatska je ostala praktički paralizirana.

Saborski zastupnik Tuđman konstatira:

Rat u bivšoj Jugoslaviji započela je Jugoslavenska Narodna Armija pod političkim vodstvom Slobodana Miloševića. Rat je bio organiziran, potpomognut i vođen iz Beograda, glavnoga grada Republike Srbije. Napad na nebranjene gradove Vukovar i Dubrovnik, na teritoriju Republike Hrvatske, počeo je operacijom kodnog naziva „RAM“. Ta vojna operacija imala je dvije frontalne linije napada. Njihov je cilj bio prepoloviti Republiku Hrvatsku na dva dijela.

Novoproglašena Republika Hrvatska nije uopće posjedovala vojsku niti su hrvatskim državljanima bile dopuštene dozvole za posjedovanje oružja da bi branili vlastit život i domovinu. Embargo Ujedinjenih naroda na uvoz oružja ostavio je nenaoružano hrvatsko, bošnjačko i kosovarsko stanovništvo na milost i

nemilost dobro naoružanog srpskog napadača. Jugoslavenska Narodna Armija, četvrta po veličini u Europi, oslobođena je svih međunarodnih pritisaka i omogućeni su joj osvajanje teritorija, teroriziranje civilnog pučanstva i počinjenje strašnih zločina, uključujući i zločin genocida.

Prema riječima povjesničara Nazora:

Na samom početku rata, časnici NATO-a predviđali su da će Hrvatska, u slučaju napada, biti prisiljena predati se za dva tjedna. Zahvaljujući hrabrosti i požrtvovnosti Hrvatske vojske, usprkos krajnje nepovoljnim okolnostima Domovina se uspješno obranila. Godina 1991. bila je kritična za našu obranu i za stvaranje moderne Republike Hrvatske. Zadnji mjeseci 1991. svjedočili su o najžešćim sukobima u ratu. Kulminacija je bila u borbama za vojarne, u opsadi Dubrovnika i bitci za Vukovar. Srbi su započeli etničko čišćenje hrvatskih civila i većina ne-Srba bila je ubijena ili prognana s okupiranih područja u početku 1993.

Dr. Slobodan Lang, savjetnik hrvatskoga predsjednika Tuđmana za humanitarna pitanja (1993-2000), sjeća se:

Posjetio sam Kissingera i zatražio da poduzme korake za sprječavanje srpske agresije na Hrvatsku. Rekao mi je: „Doktore, vi ste naivni. Europa nije spremna zaustaviti ovaj rat. Vi nemate nikakvih saveznika. Vaša jedina nada je razviti sposobnost da se sami obranite.“

Hrvatska je bila prisiljena braniti se na više fronta. Od Slavonije do dalmatinske obale suočavala se s iznimno kritičnim situacijama. Obrana grada Vukovara simboličan je odgovor Hrvatske na agresiju. Srbija je napala Vukovar sa snagom od 80.000 vojnika, 1.600 tenkova i oklopnih vozila, 980 topovskih cijevi, 350 protuavionskih topova i 750 raketnih bacača. Obrana grada brojila je samo 1.850 lagano naoružanih dragovoljaca. Tijekom osamdeset sedam dana opsade, Vukovar je iščupan iz srca Hrvatske. Bila je to herojska borba koja se često uspoređivala s bitkom za Staljingrad.

Dr. Edward Slavko Jambrošić, odvjetnik međunarodnoga prava, suradnik Centra za istraživanje međunarodnoga prava i međunarodnih odnosa pri Haškoj akademiji, piše:

Jasno je da je to bio opravdan odgovor na srpsku agresiju, čin samoobrane koji je bitno i neotuđivo pravo, pojedinačno i zajedničko pravo država da odgovore na agresiju, kako predviđa Članak 51 Povelje Ujedinjenih naroda. Doista, prema članku 7 Povelje UN-a, država koja se brani aktivni je sudionik s Vijećem sigurnosti UN-a u zajedničkom zakonitom pothvatu s ciljem da se zaustavi agresija i uspostavi mir i sigurnost (intervju 4. travnja 2019; vidjeti također Jambrošić 2010, str. 20-25).

Tu je mlada hrvatska država dokazala svoj ugled, hrabrost i odlučnost u borbi protiv brojčano nadmoćnijeg neprijatelja. Tek kad je Vukovar potpuno porušen, srpske snage ušle su u grad i počinile masovni zločin nad hrvatskim civilima. Kao odgovor na taj užas, Hrvatska je stvorila vojsku sposobnu da zaustavi srpsku agresiju. Srpske jedinice pretrpjele su goleme gubitke i bile onesposobljene za daljnji prodor na hrvatski teritorij.

Prema riječima veleposlanika Galbraitha,

Ogromni zločini počinjeni su protiv Hrvata i svega u Hrvatskoj, primjerice, osamdeset sedam dana trajala je opsada grada Vukovara, sistematski je uništen grad, i zatim su masovno pobijeni bolesnici Vukovarske bolnice i bačeni u masovnu grobnicu na Ovčari, etnički su očišćeni Hrvati u području Krajine, bombardiran je Zagreb čemu sam osobno svjedočio, granate su padale blizu mog ureda! Bilo je mnogo, mnogo zločina počinjenih protiv Hrvatske (intervju, 4. travnja 2019).

Tuđman objašnjava:

Kad su srpsko vodstvo i Jugoslavenska Narodna Armija shvatili da više ne mogu prodirati na hrvatski teritorij kao što su planirali, pristali su na prekid vatre. Hrvatsko vodstvo, zbog velikih gubitaka koje su pretrpjeli i

pomanjkanja materijalnih tehničkih sredstava, bilo je također zainteresirano za prekid vatre. To je dovelo do potpisivanja Sarajevskog sporazuma za dovođenje mirovnih snaga Ujedinjenih Naroda. Plan američkog predstavnika Cyrusa Vancea potpisan je 2. siječnja 1992. Hrvatska je iskoristila taj prestanak borbe kako bi izgradila profesionalnu vojsku za obranu od daljnjih gubitaka u sljedećem ratovanju.

Hrvatska je prihvatila plan Cyrusa Vancea dopuštajući dovođenje 10.000 vojnika u sklopu Mirovnih snaga Ujedinjenih Naroda na hrvatski teritorij koji su bili okupirali Srbi. UNPROFOR je osnovan u veljači 1992. kao privremena mjera za stvaranje uvjeta mira i sigurnosti potrebnih za pregovore o općem rješenju jugoslavenske krize. Uloga trupa Ujedinjenih Naroda bila je osigurati da teritorij nazvan „Zaštićena područja Ujedinjenih Naroda“ postane i ostane demilitariziran i da svi ljudi koji žive u tim područjima budu zaštićeni ne bojeći se oružanih napada. Uloga promatrača Ujedinjenih naroda trebala je zajamčiti vršenje dužnosti lokalnih policijskih snaga bez diskriminacije prema osobama bilo koje nacionalnosti ili kršenja bilo kojih ljudskih prava (Armatta 2010, str. 194-196).

Usprkos sigurnosnim zonama Ujedinjenih Naroda te Sarajevskom sporazumu i Vanceovim sporazumima, srpska je vojska krenula u brutalne napade na Hrvatsku. Tuđman konstatira:

Cijela godina 1993. obilježena je snažnim napadima srpske vojske iz Benkovca, Knina i Obrovca duž južne hrvatske obale. To je spriječilo sav normalan promet duž Jadranske magistrale, ostavljajući otvoren samo morski put za opskrbu civilnoga stanovništva Dubrovnika i drugih obalnih gradova i otoka. Trebala je cijela godina da se nakon Operacije Maslenica ponovno otvori kopneni put. Srbi su bili uništili glavni most. Tako je Hrvatska sastavila pontonski most i počela izgradnju stalnoga mosta.

General Rajko Rakić, zapovjednik Splitskoga korpusa, smiješi se ponosno dok govori o generalu Anti Gotovini:

Generala Antu Gotovinu nisam poznavao do njegova dolaska na mjesto novog zapovjednika Operacijske zone Split. Izgledao je mlado, energično i bezbrižno. Vidjeli smo pred sobom mlada čovjeka s novim idejama. Preuzimajući zapovjedništvo od svojeg prethodnika, rekao je: „Došao sam osloboditi Knin i znam kako ću to učiniti.“ Bila je to izjava koju smo najmanje očekivali, ali najviše željeli. Pitao sam se tada kako taj zapovjednik planira osloboditi Knin.

21. siječnja 1993. načelnik Glavnog stožera, general Janko Bobetko, pojavio se u stožeru. Pregledao je sve planove i rekao: „Ja ću odlučiti kada će točno početi ova vojna operacija.“ General Rakić nastavlja:

Tijekom sljedećih četiri-pet dana ofenzivnih operacija hrvatska je vojska oslobodila okolicu Zadra, područje blizu Obrovca i zračnu luku Zemunik. To je omogućilo nastavak operacija razminiranja i oslobođenja sela Škabrnja gdje su Srbi masakrirali cijelo civilno stanovništvo.

Zapadne države, na čelu s Velikom Britanijom, nisu bile sklone dopustiti da pontonski most bude u službi UNPROFOR-a. Čak su prijetile sankcijama preko Vijeća sigurnosti, ali general Gotovina je bio uporan. Posjetio je zapovjednika UNPROFOR-a i osobno ga proveo preko mosta. To je snimila služba Hrvatske televizije. Gotovina je najavio: „Ako zapovjednik UNPROFOR-a može preko mosta, svim njegovim trupama koje idu na jug prema Dubrovniku te Bosni i Hercegovini treba također dopustiti da se njime služe.“ I od toga trenutka dalje UNPROFOR se služio pontonskim mostom.

Tuđman objašnjava da su se odnosi između Hrvatske i Sjedinjenih Država mijenjali i razvijali tijekom rata:

Službena suradnja između Hrvatske i Sjedinjenih Država odvijala se na dvije razine – vojnoj i političkoj. Odnos između vojnih i obavještajnih službi bio je izvrstan. Amerika je pružila pomoć u obuci i ustroju Hrvatske vojske. Američki dronovi korišteni su za skupljanje

informacija. Suradnja na političkoj razini bila je složenija zbog unutarnjih sporova u NATO-u i suprotstavljenih interesa nekih članica Europske Unije. Godine 1994. Sjedinjene Države su sve jasnije razumijevale stanje u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini; ponudile su veliku političku podršku Hrvatskoj, prepoznajući da je Hrvatska slijedila politiku u skladu s međunarodnim zakonima. Predsjednik Tuđman sastao se barem u osam prigoda s američkim predsjednikom Billom Clintonom (intervju, kolovoz 2013).

Povjesničar Mate Kovačević podsjeća nas:

Britanska i francuska diplomatska politika podupirala je opstanak Jugoslavije kao jedinstvene države ili kao skupine srpskih država koje će nastati na okupiranim dijelovima Hrvatske te Bosne i Hercegovine (intervju, rujna 2013).

Tuđman u svojem intervjuu konstatira:

Nakon tri godine mandata UNPROFOR-a ništa se nije ostvarilo. Republika Hrvatska odlučila je okončati misiju. U razgovoru između predsjednika Tuđmana i američkoga podpredsjednika Ala Gorea u Kopenhagenu, postignut je sporazum da snage Ujedinjenih Naroda napuste hrvatski teritorij. Ta rezolucija bila je naznaka dobrih odnosa između Amerike i Hrvatske.

General Rakić u intervjuu izvješćuje:

U studenom 1994. načelnik stožera, general Janko Bobetko, održao je sastanak u Splitu koji je trajao čitav dan. General je bio vrlo temeljit, svjestan zapovjednik, zanimao se za svaku pojedinost Operacije Maslenica. Želio je da stanje na fronti od Velebita do Dinare ostane stabilno. Tražio je točne informacije kako o vojnoj strategiji i sredstvima, tako i o vremenskom rasporedu operacije.

Zbog oštrih zimskih uvjeta i niskih temperatura, hrvatski vojnici nisu mogli ostati na Dinari duže vrijeme. Postrojbe 4. gardijske brigade, 114. brigade i pomoćne 6. domobranske pukovnije stigle su u dogovorenim razmacima; njima nije bio dopušten boravak dulji od tri do pet dana. Nekoliko elitnih vojnika pokušalo je dulje ostati, ali umrli su od izloženosti pogibli. Preminuli su na licu mjesta.

General Rakić u intervjuu potvrđuje:

Morali smo također izgraditi drvene kuće koje su helikopteri Hrvatske vojske prevezli na Dinaru tako da su vojnici imali sklonište koje će im omogućiti da izdrže one uvjete. Tijekom cijelog rata na Dinari i Livanjskom polju postojalo je pozitivno suparništvo između brigada Hrvatske vojske. One su se međusobno natjecale koja može osloboditi više okupiranog teritorija. General Gotovina, općenito govoreći, uvijek je iskorištavao prednost prijašnjeg iskustva.

General Josip Čuletić, zapovjednik Hrvatskog ratnog zrakoplovstva 1996-2001, kaže:

Helikopterske jedinice iz Zemunika odigrale su ključnu ulogu u svim borbama oko planine Dinare. Helikopteri su letjeli do ponoći, skupljajući ranjene vojnike iz područja borbe i prevozeći opskrbu.

General Rakić objašnjava:

Bez njihove podrške bila bi to nemoguća zadaća. Hrvatsko ratno zrakoplovstvo nikada prije nije obavljalo takve misije. Hrabrost i junaštvo tih pilota zaslužuje priznanje i veliku pohvalu.

Zimska vojna operacija 1994. započela je usred velike mećave što je otežavalo odrediti visinu na polju. Oluja je trajala osam dana. Operacija nije počela na klasičan način frontalnim napadom. Umjesto toga hrvatske specijalne snage ubacile su se iza neprijateljskih linija i spremale napad iz neprijateljskog zaleđa. Tako su Hrvati krenuli u napad služeći se taktikom diverzije i zatim udarili iz višestrukih smjerova. Napadima i povlačenjem do sljedećeg cilja

iznenadili su neprijatelja i omogućili postizanje potpune pobjede. Trebalo je gotovo osam mjeseci teške borbe da se oslobodi to močvarno područje.

Američki veleposlanik izvješćuje u intervjuu:

Bio sam pozvan da odletim dolje na sastanak koji se održavao između Izetbegovića i Tuđmana zajedno s njihovim najvišim dužnosnicima u Splitu. To je bio vrlo kritičan sastanak. Sklopili su sporazum o zajedničkim vojnim akcijama u Bosni. Nisam bio izravno uključen u te pregovore, ali sam razgovarao s Miomirom Žužulom koji je u to vrijeme bio hrvatski veleposlanik u Sjedinjenim Državama i blizak Tuđmanov savjetnik. Predložio sam mu da u zajedničku deklaraciju uđe navod da „Bosna i Hercegovina zahtijeva pomoć Hrvatske u obrani Bosne“. Zašto je taj navod bio važan? Zato što bi se pred međunarodnim zakonom opravdalo izravno vojno miješanje Hrvatske u Bosni. Zato što prema međunarodnim zakonom, naravno, ne možete stupiti na teritorij druge države ako niste pozvani. A ovo je bio poziv, i to poziv utemeljen na bitnom pravu o samoobrani u Povelji Ujedinjenih Naroda. Tako je to ušlo u deklaraciju. Već se naziralo da bi to moglo okončati rat u Bosni i spasiti Bihać. Ondje je bilo 160.000 stanovnika, od kojih bi se barem 40.000 muškaraca i dječaka izvrgnulo opasnosti da budu masakrirani.

Pobjedonosna vojna Operacija Bljesak u zapadnoj Slavoniji uništila je čitav korpus srpske vojske. Ta pobjeda uvelike je podignula moral hrvatskih vojnika na planini Dinari.

General Rakić u intervjuu konstatira:

Nakon svake izgubljene bitke srpska vojska je provodila razne odmazde nad hrvatskim civilima u Kninu, Banja Luci i drugim mjestima diljem Bosne i Hercegovine. U mnogo slučajeva razorene su crkve. U selu Presnače Srbi su ubili katoličkog svećenika i časnu sestru; biskup Komarica je započeo štrajk glađu u znak prosvjeda protiv toga zvjerstva. Sve pobjede Hrvatske vojske omogućila je Splitska deklaracija. Činilo se da se ništa ne može učiniti bez Hrvatske vojske. Kad govorim o generalu Gotovini, moram reći da je u vojne operacije ulagao cijelo svoje biće, svoj duh, svoje srce. Bio je uistinu pravi zapovjednik koji je živio među svojim vojnicima.

Usred hrvatskih vojnih upjeha, predsjednik Bosne i Hercegovine, Alija Izetbegović, poslao je čestitku predsjedniku Tuđmanu s pozivom da oslobodi Sarajevo koje je bilo pod opsadom srpske vojske.

Prema Galbraitovim riječima u travnju 2019,

Postojala je sve veća zabrinutost da je srpski plan bio podijeliti Sarajevo, zapravo odsjeći središte grada od zračne luke. To je dovelo do prvih zračnih udara NATO-a, kad su Srbi odgovorili uzimajući mirovne snage Ujedinjenih Naroda kao taoce, zapravo vežući neke od njih lancima na mjestima koja su mogla biti bombardirana. Hoću reći, to je bio pravi zločin prema međunarodnim zakonima. Ali zbog toga su Ujedinjeni Narodi bili neskloni odobriti zračne udare NATO-a, a NATO nesklon da ih poduzima. Zapravo, postojala je tajna nagodba između generala Ujedinjenih Naroda i Srba da ne će biti bombardiranja i Srbi su to prihvatili kao zeleno svjetlo da očiste kartu Bosne i „zauzmu“ sve sigurnosne zone.

Prema riječima povjesničara Kovačevića,

Nakon potpisivanja Splitske deklaracije između Tuđmana i Izetbegovića, iznenada se pojavila elitna britanska trupa u području Tomislavgrada. Njihova je namjera bila okupirati zonu oko planine Dinare da bi zaustavili napredovanje hrvatskih borbenih snaga prema Kninu. Na sreću, Britanci su bili prisiljeni napustiti to područje. Svi smo pomislili: „Krasan pokušaj.“

Povjesničar Nazor ovako opisuje kritično stanje:

Srpska agresija na Bosnu i Hercegovinu bila je u punom zamahu. Snage

Bosne i Hercegovine nisu bile sposobne uspostaviti uspješnu obranu. Da im Hrvatska vojska nije pritekla u pomoć, cijelu Bosnu i Hercegovinu okupirala bi srpska vojska.

„Ljudski gubitci bili su golemi“, kaže Jakob Bienenfeld, predsjednik Židovske vjerske zajednice „Bet Israel“ u Hrvatskoj.

Rat između Bošnjaka i Srba bio je nesmiljen. Vjerujem da je poginulo između 250.000 i 300.000 ljudi. Rat je bio primitivan i krvav. Ali Hrvatska je odgovorila nudeći utočište Židovima i Muslimanima.

Povjesničar Nazor nastavlja:

Za vrijeme srpske agresije na Bosnu i Hercegovinu, u Hrvatsku je pobjeglo barem 200.000 Bošnjaka kojima su Hrvati spasili život kad su bili prisiljeni pobjeći iz vlastite zemlje pred srpskim vojnicima. Hrvatska država ih je primila. I to je također značajan sastavni dio uloge koju je Hrvatska odigrala u obrani Bosne i Hercegovine.

Gospodin Bienenfeld objašnjava:

Mene je izabralo Vijeće Židovske zajednice da izbavimo Židove iz opsjednutog Sarajeva. Ne bismo smjeli zaboraviti da je najveća pomoć u tim naporima došla izravno od hrvatskoga ministra obrane Gojka Šuška, generala Praljka i Hrvatske vojske. Bio je to rat u kojem su Židovi trpjeli zajedno sa hrvatskim narodom zbog srpske agresije. Židovska zajednica u Hrvatskoj bila je stavljena pod zaštitu cijelog hrvatskoga političkog vodstva na čelu s predsjednikom Franjom Tuđmanom i ministrom obrane Gojkom Šuškom. Tijekom rata hrvatski je narod pokazao veliku brigu za židovsko pučanstvo, što je očividno iz činjenice da je Hrvatska država ponudila hrvatsko državljanstvo svim Židovima iz Bosne i Hercegovine. To je značilo da je svatko od nas koji smo došli u Hrvatsku bio srdačno dočekan. To je našoj židovskoj zajednici pružilo veliko povjerenje u Hrvatsku državu. U ovom ratu Hrvatska može biti veoma ponosna na svoje postupanje prema židovskom narodu.

Bienenfeld aludira na razdoblje Drugoga svjetskog rata kada je Nezavisna Država Hrvatska, pod Pavelićevom vlašću, a pod pritiskom Njemačke, prihvatila rasne zakone koji su diskriminirali Židove što je dovelo do njihova uhićenja ili deportiranja.

Dr. Dinko Čutura, povjesničar i ravnatelj Hrvatskoga državnog arhiva, opisuje početni odgovor Ujedinjenih Naroda na masovnu humanitarnu tragediju:

Godine 1993. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih Naroda uspostavilo je šest sigurnosnih zona u Bosni i Hercegovini. To su bila područja Sarajeva, Srebrenice, Žepe, Tuzle, Goražda i Bihaća. Od međunarodnih snaga u Bosni i Hercegovini zahtijevalo se da se njihova vojska posveti uspostavljanju mira i da zatim jamči sigurnost i stabilnost u regiji. Međutim, to se nije dogodilo. Umjesto toga počinjen je masovni genocid u Srebrenici 1995 (intervju, rujna 2013).

U Srebrenicu, zaštićenu zonu Ujedinjenih Naroda, prodrla je Jugoslavenska Narodna Armija, sa srpskom vojskom i četnicima, počinivši genocid nad muslimanskim pučanstvom. Više od 8.000 bilo je pobijeno tijekom dva dana pokolja. Tadeusz Mazowiecki, specijalni izvjestitelj Ujedinjenih Naroda rekao je:

Zbog događaja u Bosni i Hercegovini posljednjih nekoliko tjedana, a posebice zbog činjenice da su Ujedinjeni Narodi dopustili pad Srebrenice i Žepe, zajedno s užasnom tragedijom koja je pogodila narod u tim „sigurnosnim zonama“ koje su bile zaštićene međunarodnim sporazumima, osjećam dužnost izraziti kako više ne vidim mogućnosti da nastavim djelovati kao specijalni izvjestitelj u ovo vrijeme. Neke države, uključujući Ujedinjeno Kraljevstvo, prikrivale su i uništavale dokaze srpskog pokolja nad pučanstvom Srebrenice (Mazowiecki 1995; Osser & de Saint-Exupery 1995).

Prema Galbraithovim riječima u intervjuu, „Nema dvojbe da je dokaz onoga što

se dogodilo u Srebrenici promijenio razmišljanje u Washingtonu.“

Miomir Žužul, hrvatski veleposlanik u Ujedinjenim Narodima 1993-1996, objašnjava:

Pad Srebrenice pokazao je potpunu nemoć međunarodne zajednice. Žalostan zločin genocida od strane Srba koji su za dva dana pobili više od osam tisuća stanovnika bio je drugi najgori i najveći zločin u Europi poslije Drugoga svjetskog rata (intervju, rujan 2013).

Galbraith nastavlja:

Ali Mladić, kao Mladić, doista zločinac, sadist i okrutan čovjek, nije bio zadovoljan samim zauzimanjem Srebrenice.

Richard Holbrooke, pomoćnik državnoga sekretara za europska i euroazijska pitanja 1994-1996, podsjeća nas:

Bilo je i drugih srpskih zvjerstava u tom užasnom mjesecu srpnju 1995. Srbi su napali muslimansku enklavu Bihać. Washington još nije bio siguran što bi sljedeće učinio. Hrvatska i njezino vodstvo shvatili su da će samo moćna vojna akcija prisiliti Srbe da povuku svoju vojsku i sjednu za mirovni stol (Holbrooke, str. 32)

Bihać je bio pod opsadom srpskih vojnih snaga dvije i pol godine. Iako je Bihać bio jedna od šest sigurnosnih zona pod zaštitom Ujedinjenih Naroda, njihovih 160.000 žitelja, izbjeglica i prognanih osoba bilo je izloženo oružanim napadima, gladovanju, pokušajima trovanja i prijetnjama izvršenja genocida, vjerojatno u većim razmjerima nego u slučaju Srebrenice.

Mario Bujanović, član Hrvatskog vijeća obrane Bosne i Hercegovine za grad Bihać, izvješćuje:

Grad Bihać bio je okružen srpskim snagama. Prvi dani bili su teški i neizvjesni. Bilo je mnogo ranjenih. Bihać je bio na rubu opstanka. Grad Bihać se uspješno branio pod srpskom opsadom jer je dobivao veliku pomoć iz Hrvatske. Hranu, lijekove i oružje redovito je isporučivalo Hrvatsko zrakoplovstvo (intervju, kolovoz 2013).

Marijan Mihić, također član Hrvatskog vijeća obrane Bosne i Hercegovine, u intervjuu na području Bihaća izvijestio je:

Glavno uporište Srba oko Bihaća bila je vojarna Grabska iz koje je svakoga dana bombardiran grad koji je trpio velika razaranja. Stojimo na liniji fronte grada Bihaća koju je branio Drugi hrvatski odred na dužini od četrdeset dva kilometra. Desno od nas bio je gradski vodovod koji su Srbi uništili. Grad Bihać bio je bez vode (intervju, kolovoz 2013).

Dr. Roman Jurić, također član Hrvatskog vijeća obrane, opisao je stanje stvari:

Život i opstanak tijekom tisuću dvjesta i jednog dana u okruženju i pod opsadom bilo je teško životno iskustvo koje su građani Bihaća podnijeli za vrijeme domovinskog i oslobodilačkog rata. To iskustvo uključivalo je svakodnevno granatiranje, ubijanje, strah za život, gubitak voljenih osoba, glad, patnju, uništenje tijela i duše (intervju, kolovoz 2013).

Ante Marijanović konstatira:

Tko zna kakva bi bila sudbina Bihaća i gradova u okolici – Velike Kladuše, Buzima, Cazina i Bosanske Krupe – da nas nije spasila Hrvatska država i Hrvatska vojska. Vjerojatno bi to bila humanitarna katastrofa s bezbrojnim žrtvama (intervju, kolovoz 2013).

Bernardo Jurlina, hrvatski ministar u Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike za vrijeme rata, konstatira:

Grad Bihać se uspješno branio pod srpskom obranom jer je primao veliku pomoć iz Hrvatske. Hranu, lijekove i oružje redovito je isporučivalo Hrvatsko zrakoplovstvo (intervju, kolovoz 2013).

Prema riječima Emdžada Galijaševića, gradonačelnika Bihaća:

U vrijeme srpske agresije na Bosnu i Hercegovinu, pomoć koja je stizala iz Hrvatske imala je ključnu važnost za opstanak Bihaća i Cazina. Kao gradonačelnik Bihaća želio bih izraziti zahvalnost predsjedniku Tuđmanu i hrvatskom ministru obrane za njihovu potporu bez koje građani ovoga područja ne bi preživjeli opsadu (intervju, kolovoz 2013).

Dr. Čutura objašnjava:

Teritorij Bihaća i Cazina branili su Peti korpus Armije Bosne i Hercegovine i Hrvatsko vijeće obrane. Srbi su žestoko napadali to područje i potpuno ga opkolili. Hrvatsko vijeće obrane uspješno je držalo liniju fronte od četrdesetak kilometara protiv srpskog napadača.

Kako veleposlanik Galbraith konstatira:

Čak bi gore bilo stanje da su bosanski Srbi i hrvatski Srbi zauzeli Bihać. I što bi učinili da su to uspjeli? Ako bi učinili isto što su učinili u Srebrenici, vidjeli bismo četrdeset tisuća ubijenih muškaraca i dječaka.

General Krešimir Ćosić, zamjenik ministra obrane, dodaje:

Godine 1994. američka veleposlanica u Ujedinjenim Narodima, Madeleine Albright, upozorila je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih Naroda i čitav svijet da je grad Bihać pod srpskom opsadom. Moramo biti zahvalni njoj i njezinoj hrabrosti u izlaganju o stanju civila koji su živjeli pod katastrofalnim nehumanim uvjetima (intervju, rujna 2013).

General Dudaković objašnjava:

Poslao sam hitan poziv u pomoć političkim i vojnim vlastima u Zagrebu i zamolio ih da razumiju kako je stanje s kojim smo se suočavali u Bihaću bilo žurno i krajnje ozbiljno. Objasnio sam da je potrebno poduzeti radikalne mjere kako bi se spasilo pučanstvo grada i okolice.

NATO je izvršio zračni napad na srpsku zračnu bazu Udbina. Zapovjednik UNPROFOR-a, britanski general Rose, suprotstavio se posvemašnjem uništenju Udbine. Upozorio je Srbe prije napada, dajući Srbima vremena da maknu zrakoplove iz baze. Samo nekoliko sati nakon napada NATO-a, zračna baza postala je ponovno operativna i Srbi su nastavili zračne udare na hrvatsko stanovništvo. General Rose se usprotivio jačanju napada NATO-a na Srbe. Kao odgovor na napade, Srbi su blokirali sve kontrolne točke za promet civila, zaustavili letove na sarajevsku zračnu luku, zarobili francuske, kanadske i ukrajinske vojnike koji su postali taocima, i upotrijebili ih kao ljudski štit da suzbiju moguće buduće zračne napade NATO-a (vidjeti izvješće Petera Jenningsa na televiziji ABC, *Mirovni promatrači: Kako Ujedinjeni Narodi nisu uspjeli u Bosni*, 1995).

Povjesničar Kovačević potvrđuje:

Dobro je poznato da su u nekoliko slučajeva britanski i francuski piloti spremno informirali Srbe o svojim preventivnim udarima. Štoviše, bacili su mnoge bombe u Jadransko more, a ne na određene ciljeve. Samo su američki piloti točno izvršavali zadane misije. Jednog američkog pilota oborili su i zarobili Srbi, ali spasio se zahvaljujući hrvatskim specijalcima.

Miroslav Tuđman objašnjava:

Da bi se razumjelo stanje u Bosni i Hercegovini bitno je istaknuti neslaganje među svjetskim velikim sila. Postojao je aktivan sukob između Sjedinjenih Država i drugih članica NATO-a glede vojne intervencije u Bosni i Hercegovini. Amerikanci su zastupali vojnu intervenciju, dok su druge članice NATO-a bile protiv toga.

Dr. Davor Marijan potvrđuje Tuđmanov stav:

Međunarodna zajednica nije bila spremna za vojnu akciju. Bila je već pomirena s padom Bihaća i prihvaćanjem srpske okupacije na 80% teritorija Bosne i Hercegovine.

Tuđman izvješćuje:

Lord Owen, predsjedatelj Kontaktne skupine koja je nadzirala krizu, govorio je s hrvatskim i bosanskim predstavnicima. On je izjavio: „Ne očekujte da ćete preko diplomacije dobiti ono što niste bili sposobni vojno postići.“

General Rakić se sjeća:

General Gotovina je došao u moj ured i rekao: „Rajko, pripremi mi vojnu kartu. Napravi plan za napredovanje hrvatskih vojnih snaga prema Glamoču.“ Pogledao sam ga i rekao mu: „Mogu to učiniti, ali ja sam profesionalni vojnik i nikada nisam vidio nijednu vojnu operaciju u povijesti ratovanja s razdijeljenim vlastitim snagama – kad jedan dio vojske ide na zapad, a drugi na istok.“ General Gotovina je odgovorio: „Samo napravi to, Rajko. Sve će biti dobro.“ Ja sam odgovorio: „Generale, ako to uspije, zauzet ćete počasno mjesto u povijesti ratovanja.“ I tako je bilo!

Predsjednik Franjo Tuđman i Alija Izetbegović potpisali su deklaraciju o primjeni Washingtonskog sporazuma. Najvažniji dio njihova sastanka bio je sporazum o vojnoj suradnji. Na temelju toga sporazuma hrvatske su snage krenule u Operaciju Ljeto 1995. Cilj operacije bio je da se razbije moć srpske vojske i četnika u području Livna, osvoji Grahovo i Glamoč, i zaustave srpski napadi na sigurnosnu zonu Bihać. Operacijom Ljeto 1995 stvoreni su uvjeti za drugu vojnu fazu. Druga vojna faza bit će Operacija Oluja.

Dr. Ivo Lučić, povjesničar i bivši ravnatelj Hrvatske obavještajne službe, konstatira:

Čim je Hrvatska vojska pobijedila na planini Dinari u zaleđu Knina, Srbima je postalo jasno da ne mogu dulje držati grad Knin pod okupacijom. U tim okolnostima Milošević je naredio srpskim vođama u Kninu da se pripreme za povlačenje iz Knina i da sa sobom povedu cijelo srpsko stanovništvo (intervju, rujan 2013).

Kako izvješćuje CIA Report: „Vojska Republike Hrvatske iz godine 1995. nije bila ista vojska kakva je bila 1991. Iskoristila je četverogodišnje razdoblje postojanja da stvori profesionalnu vojsku od 75.000 ljudi svrstanih u osam brigada s dodatkom od još 140.000 ljudi u Zboru narodne garde“ (CIA 2002).

General Rakić se sjeća:

General Gotovina došao je na sastanak na Brijunima i stavio kartu pred predsjednika Tuđmana i generale. Na sastanku se vodila žestoka rasprava o tome postoje li dovoljne snage da se oslobodi Knin. Gotovina je bio uvjeren da su njegove postrojbe spremne jer su osam mjeseci uspješno ratovale na bojišnici i pobijedile u svakoj bitci. Gotovina je rekao predsjedniku Tuđmanu: „Moji vojnici ne mogu više čekati. Oni vide Knin pred sobom. Spremni smo napasti, ali potrebna nam je vaša zapovijed da to učinimo.“ Predsjednik Tuđman je stao kraj Gotovine, položio ruku na kartu i rekao: „Ovo je pred nama. Svi vi učinite kako Gotovina preporučuje.“

Veleposlanik Galbraith objašnjava:

Dobio sam poruku, poruku koju sam želio, da kažem Tuđmanu kako Sjedinjene Države uistinu nemaju prigovora. Pošao sam dolje i posjetio ga na Brijunima. Moja poruka je bila: „Mi cijenimo vašu voljnost da prolijete krv i uložite sredstva da bi se prekinula opsada Bihaća. Želimo vas upozoriti da ne tražite našu pomoć ako stvari ne pođu u dobrom smjeru. Bit ćete prepušteni sami sebi što uključuje, kako sam preporučio, važna upozorenja da trebate štititi civilno stanovništvo, voditi računa o ljudskim pravima i osigurati sve da ne naškodite osoblju Ujedinjenih Naroda.“ Naravno, Tuđman je to veoma jasno razumio. Iako sam rekao „Ovo nije zeleno svjetlo“, on je odgovorio „Da, da, to nije zeleno svjetlo“. Ali to je bilo zeleno svjetlo, naravno, i ja sam to znao, a znali su i ljudi u Washingtonu.

Stajalište predsjednika Tuđmana bilo je jasno. Hrvatska vojska ne će mirno promatrati dok Srbi i četnici izvode agresiju na Bosnu i Hercegovinu, a UNPROFOR pritom okreće leđa. Međunarodna zajednica bila je odgovorna da spriječi širenje sukoba, novu tragediju i još više izbjeglica. Hrvatska je u to vrijeme bila sigurno utočište za 600.000 izbjeglica iz Bosne i Hercegovine!

Veleposlanik Galbraith opisuje što se dogodilo:

21. srpnja otišao sam dolje na Brijune na poziv predsjednika Tuđmana da mu se pridružim na večeri s turskim predsjednikom Demirelom. Nakon večere ministar obrane Gojko Šušak povukao me u stranu da mi kaže kako se predsjednik Tuđman odlučio za vojnu akciju kroz Krajinu da bi se prekinula opsada Bihaća.

4. kolovoza 1995. Hrvatska je vojska počela Operaciju Oluja, vojnu ofenzivu velikih razmjera na područjima koja su okupirali Srbi (Marijan 2010, str. 76-77). Operacija Oluja bila je sastavljena od četiri zasebna dijela, označena brojevima od 1 do 4 koje su dobile razne postrojbe na temelju pojedinačnih područja odgovornosti. Hrvatska je pokrenula vojsku od 130.000 ljudi (Thomas 2006, str. 55). Predviđalo se da će za provođenje plana trebati četiri do pet dana.

General pukovnik Ante Gotovina bio je zadužen za plan Oluja 4 koji je bio glavni sastavni dio Operacije Oluja. Uključivao je planinu Dinaru, najgrublji teritorij odakle će napasti neprijatelja. Pod zapovjedništvom generala pukovnika Gotovine bio je Splitski korpus koji je brojio 30.000 vojnika. Specijalne snage bile su raspoređene na planini Velebit pod zapovjedništvom generala pukovnika Markača. Snagama Gospićkog korpusa od 25.000 vojnika, koji je bio zadužen za treći dio operacije, zapovijedao je brigadir Norac. Vojskom Karlovačkog korpusa od 15.000 vojnika zapovijedao je general bojnik Ivan Basarac. Bjelovarskim korpusom Hrvatske vojske zapovijedao je general bojnik Luka Džanko.

Operacija Oluja počela je u zoru 4. kolovoza 1995. i proglašena je završenom uvečer 7. kolovoza. Sama operacija uslijedila je nakon neuspješnih pokušaja mirovnih snaga Ujedinjenih Naroda i diplomatskih napora da se okonča sukob. Koordinirani napadi Hrvatskoga zrakoplovstva, izvedeni 4. kolovoza, imali su cilj prekinuti zapovijedanje srpskom vojskom, nadzor i komunikacije. Tri sata prije napada Tuđmanov šef kabineta izvijestio je o tome Mirovne snage Ujedinjenih Naroda da bi se izbjegle civilne žrtve.

Operacija Oluja bila je strateška pobjeda u Bosanskom ratu, djelotvorno je okončala srpsku opsadu Bihaća i dovela Hrvatsku vojsku, Hrvatsko vijeće obrane i Armiju Bosne i Hercegovine u položaj da promijeni vojnu ravnotežu snaga u Bosni i Hercegovini.

Hrvati su brzo zauzeli Knin, srpski administrativni štab. Predviđajući hrvatsko zezimanje grada, Milošević je naredio da u slučaju hrvatske vojne akcije civilno stanovništvo mora otići i uputiti se u Srbiju. Gotovo 200.000 Srba poslušalo je njegovu direktivu. Srpski politički vođe vjerovali su da će se masovni egzodus civila smatrati znakom kršenja međunarodnih zakona (Marijan 2010, str. 160-169).

Operacija Oluja imala je silan utjecaj na rat u Bosni, osobito kad je bio oslobođen grad Bihać i bila poražena srpska vojska. Sto šezdeset tisuća iscrpljenih, potresenih i izglednijih stanovnika grada Bihaća pozdravilo je svoje hrvatske osloboditelje. Oluja je bila posljednja velika bitka u Hrvatskom ratu za neovisnost i glavni faktor okončanja rata u Bosni. Bila je to odlučna pobjeda Hrvatske vojske koja je na fronti od 670 kilometara napala srpsku vojsku. Bitka je povedena da se opet uspostavi hrvatski nadzor nad teritorijem od 11.500 četvornih kilometara, što predstavlja 18,4% Hrvatske.

Čutura zaključuje:

Operacija Oluja bila je dobro planirana. Pokretanje tenkova preko planinskoga lanca Dinare i njihov silazak u grad Knin predstavljaju vrhunac umijeća modernog ratovanja. Nigdje u bitci bilo kada u vojnoj povijesti nisu se tenkovi pojavili iz smjera odakle se nisu očekivali, kao što je bilo ovdje. Operacija Oluja se sada proučava na vojnim akademijama u cijelom svijetu, uključujući ugledni West Point.

Kako je američki general James Mattis rekao hrvatskom ministru obrane u Pentagonu 2018: „Oluja je operacija koja se proučava u američkoj vojsci da se pokaže kako dobro vođena, dobro uvježbana snaga s dobrim političkim vodstvom može promijeniti tijek povijesti. Mi visoko poštujemo našega prijatelja i saveznika. Hrvatska je malena zemlja, ali udara snagom iznad svoje težine, kako mi kažemo, boksa iznad svoje težine“ (Mattis, 12. srpnja 2017; Vukić 2017).

General Rakić ponosno izjavljuje:

Operacija Oluja vodila se na fronti dugoj 640 kilometara. Pokrivala je 11.000 četvornih kilometara okupiranoga hrvatskog teritorija. Hrvatska je vojska potpuno oslobodila to područje za četiri dana. Bila su dva osnovna vojna cilja. Jedan je bio stići na Kninsku tvrđavu, drugi je bio osloboditi grad Bihać. Oba su postignuta u rekordnom vremenu.

Povjesničar Nazor zaključuje:

Oluja se ne smije jednostavno promatrati kao vojna operacija koja je najviše oslobodila Hrvatsku, nego također kao operacija koja je imala humanitarni karakter, jer je spasila stanovništvo Bihaća od gotovo sigurnog genocida. Operacija je omogućila međunarodnoj zajednici da spasi čast nakon katastrofa u Srebrenici i Prijedoru kad su snage Ujedinjenih Naroda pasivno stajale dok su tisuće civila bili masakrirani. Da su srpske snage ušle u Bihać, dogodio bi se genocid daleko većih razmjera nego u Srebrenici. Zahvaljujući Operaciji Oluja, i trima bitkama koje su za njom slijedile, srpska vojska je poražena i napokon su uspostavljeni uvjeti da počne mirovni proces. Daytonski sporazum, koji je potpisan u Sjedinjenim Državama i potvrđen u Parizu, bio je rezultat mirovnih pregovora kojima je završio rat. Nažalost, jedan od uvjeta Daytonskoga sporazuma bilo je davanje više od 49% bosanskoga teritorija Srbima.

Ovo je Galbraithova promišljena prosudba:

Operacija Oluja je bila prekretnica u ratovima bivše Jugoslavije, prekretnica hrvatskoga rata koji je počeo 1991. i rata u Bosni. Ona je predstavljala odlučan poraz srpske strane u sukobu, strane koja započela rat; ona je poslije toga za nekoliko mjeseci dovela do mirovnih sporazuma kojima je završen rat, to jest, do Erdutskoga sporazuma koji je okončao rat u Hrvatskoj i omogućio mirnu reintegraciju posljednjeg komada teritorija pod srpskom okupacijom, uključujući Vukovar, i doveo do Daytonskog sporazuma kojim je završen rat u Bosni.

Prema riječima dr. Langa:

Kad je Hrvatska vojska oslobodila Bihać, došao sam u taj grad istoga dana. Međunarodne snage bile su potpuno zbunjene i nisu znale što bi učinile. Nijedan jedini incident nije se dogodio u Kninskoj bolnici nakon ulaska Hrvatske vojske, za razliku od Vukovarske bolnice koju je potpuno razorila srpska vojska i pobila njezine bolesnike u masovnom pokolju na Ovčari.

Višnja Starešina, dopisnica s Haškoga suda, objašnjava:

Glavnina međunarodne diplomatske zajednice pozdravila je Operaciju Oluja, priznajući je kao jedino rješenje završetka rata u Bosni i Hercegovini. Međutim, protiv nje su bili britanski diplomati i zemlje povezane s britanskom krunom. Naši diplomati i novinari dobili su čestitke u Ženevi. Čak je i osoblje Haškoga suda ispijanjem šampanjca pozdravilo Operaciju Oluja i njezin uspješan završetak (intervju, kolovoz 2013).

Žužul nas podsjeća:

Da nije bila izvedena Operacija Oluja, više od 40.000 ljudi bilo bi pobijeno u genocidu. Snage Ujedinjenih Naroda ništa ne bi učinile da to spriječe. Genocid se dogodio u Ruandi, u Vukovaru, zatim u Srebrenici, a Ujedinjeni Narodi su samo stajali i šutke promatrali. Svijet nije bio

sposoban suočiti se sa genocidom. Operacija Oluja je prva vojna intervencija u povijesti čovječanstva koja je spriječila genocid.

General Dudaković se slaže:

Vrijednost Daytonskoga sporazuma bila je u tome što je zaustavljeno ubijanje i užasni rat. Operacija Oluja porazila je srpsku vojsku. Oluja je oslobodila zapadnu Bosnu i Hercegovinu. Međutim, Daytonskim sporazumom stvorena je nažalost Republika Srpska. Ta republika nastala je etničkim čišćenjem i užasnim ratnim zločinima, pod vodstvom zločinaca koji su osuđeni na Međunarodnom Haškom sudu.

Povjesničar Kovačević tuži se:

Nažalost, po Daytonskom sporazumu Bosna i Hercegovina je bila podijeljena, dajući 51% teritorija Bošnjacima i Hrvatima, a 49% bosanskim Srbima.

Galbraith odgovara na tu kritiku:

Usprkos svim kritikama na račun Daytonskoga sporazuma, on nikada nije bio zamišljen kao strateški plan za organizaciju zemlje. Bio je zamišljen kao sredstvo okončanja rata, i mjereno tim standardom, on je predstavljao uspjeh.

Tuđman dodaje:

Nakon Daytonskoga sporazuma 100.000 Srba dragovoljno je napustilo Sarajevo, 27.000 njih je napustilo Hrvatsku u pratnji američkoga veleposlanika, a između 50.000 i 80.000 ih je napustilo istočni dio Hrvatske kad su shvatili da ta područja nikada ne će postati dijelom Velike Srbije.

Dudaković izražava žaljenje:

Žao mi je što nismo oslobodili Banja Luku. Dijeljenje Bosne i Hercegovine popola stvorilo je nerješivu političku krizu. Zbog toga sada imamo borbu za prevlast bez ikakve mogućnosti dogovora.

Gotovo dvadeset pet godina nakon rata, u intervjuu koji duboko otkriva stvari, Galbraith konstatira:

Poraz Banja Luke bio bi odlučan poraz fašističkoga režima bosanskih Srba koji su bili upleteni u genocid i masovna ubijanja. Ukratko, ne bi bilo Dayton. Ne bi bilo podjele Bosne. Bio bi to odlučan poraz ubilačke i fašističke strane. I to je bila teška misija. I na kraju, zbog toga što je to bila teška misija, Holbrook i ja složili smo se da ćemo se držati uputa koje smo dobili. Tako smo pošli i rekli Tuđmanu da ne ide dalje, da ne zauzme Banja Luku. Godinama poslije, čak i danas, pitam se je li to bila pravedna odluka.

6. Zaključci

Kako dr.Lang objašnjava:

Bio sam savjetnik za humanitarna pitanja u vladi predsjednika Tuđmana. Tuđman je pokazivao izvanredan stupanj razumijevanja i skrbi. Imenovao je Hebranga ministrom zdravstva, Granića ministrom izbjeglica i prognanih osoba, a Kostovića ministrom za ratne zarobljenike i nestale osobe. Nijedna vlada u povijesti nije poduzela takve protumjere da se suoči s tim problemima. Da smo napisali knjigu o humanitarnim razmjerima modernog ratovanja 1996, nitko u Hrvatskoj ne bio bio optužen za ratne zločine. Hrvatska bi bila središte svjetske pozornosti za dobročinstva (intervju, rujna 2013).

Čutura tvrdi:

Hrvatska vojska učinila je ono što je međunarodna zajednica trebala učiniti. Međunarodna zajednica i Ujedinjeni Narodi nisu obavili svoj posao da zaštite civilno stanovništvo, što je bila njihova prvenstvena zadaća. Možda smo ih postidjeli i zbog toga su se naši hrvatski generali suočili s optužbama na Međunarodnom Haškom Sudu (intervju, kolovoz

2013).

Prema riječima dr. Langa:

Operacija Oluja bila je vojna operacija svjetske klase. Važno je reći da je ideja o sprječavanju ratnoga zločina genocida došla iz Hrvatske. Zahvaljujući tome, danas postoji stalni savjetnik za sprječavanje genocida pri Ujedinjenim Narodima. Idejno i praktično ta ideja proizlazi iz obrambene strategije Hrvatske vojske; predsjednik Franjo Tuđman prvi je primijenio načelo sprječavanja i suprotstavljanja genocidnoj prijetnji u svijetu. Iznimno i zapanjujući je taj hrvatski doprinos sigurnosti u svijetu.

Jakob Bienenfeld tvrdi da je Hrvatska, za razliku od upitna ponašanja u Drugom svjetskom ratu, bila iznimno svjesna svoje moralne odgovornosti prema manjinama. Zapravo,

Gojko Šušak, hrvatski ministar obrane, dobio je priznanje međunarodne židovske organizacije JOIN. Generali Praljak, Gotovina i Tuta odigrali su veliku ulogu u zaštiti Židova. To je povijesna istina koju treba ponavljati tisuće puta jer je hrvatski narod pokazao da je vlada, nakon ostvarenja vlastite države, usvojila visoke standarde u odnosu prema manjinama i poštivanju ljudskih prava (intervju, rujna 2013).

Akademik Josip Pečarić, profesor matematike, glas je stava većine Hrvata:

Kao nagradu za spašavanje 160.000 ljudi u Bihaću, donošenje mira u Bosnu i Hercegovinu i završetak rata, svjetske sile optužile su hrvatske generale Antu Gotovinu i Mladena Markača, lažno ih tereteći za ratne zločine. Pravorijek Haškoga suda bio je u početku dugotrajna osuda. To je jedini slučaj u ljudskoj povijesti da su ljudi koji su branili svoj dom, spašavali druge, okončali nasilne okupacije, borili se protiv terorista i stvorili uvjete za mirno rješenje sukoba, kažnjeni zbog toga. Hvala Bogu da je strašna presuda poništena 2015. i naši su generali potpuno oslobođeni krivice.

Starešina, dopisnica sa Haškoga suda, tvrdi:

Haški sud je usredotočio optužbe na generala Gotovinu koji je bio simbol nove Hrvatske vojske. Izgrađena prema zapadnim standardima – djelotvorna, disciplinirana i proaktivna – Hrvatska vojska pobijedila je Jugoslavensku Armiju u svim vojnim operacijama. Haški sud zlorabio je generala Gotovinu kao sredstvo da osudi neovisnu Hrvatsku državu.

U veljači 2015, u zaključku slučaja genocida Hrvatska-Srbija, dvadeset godina nakon svršetka rata, Međunarodni sud pravde u Haagu odbacio je srpsku tužbu u kojoj se tvrdilo da je Operacija Oluja značila genocid (BBC News 2015), odlučivši da Hrvatska nije imala posebnu namjeru iskorijeniti srpsku manjinu u zemlji (Međunarodni sud pravde 2015, str. 4, 141, 142). Sud je također prihvatio da je Hrvatska vojska ostavila pristupačne putove za bijeg civila (Međunarodni sud pravde 2015, str. 131, 139).

Starešina, dopisnica sa Haškoga suda, primjećuje:

Tijekom petogodišnjega rata, napredne snage u svijetu tražile su načine da se zaustavi srpska agresija i okonča projekt Velike Srbije utemeljen na etničkom čišćenju i genocidu. Operacija Oluja pokazala je da se srpska vojna mašinerija može zaustaviti. Teško je bilo i zamisliti da će zapovjednici Operacije Oluja biti prisiljeni suočiti se s Međunarodnim haškim sudom iz optuženičke klupe. Optužujući njih, sud nije uspio pokazati bitnu razliku između agresora, ratnog zločinca, i žrtve koja se zakonito branila od zločina. On nije uspio optužiti srpske generale koji su vodili agresivni rat protiv Hrvatske i Bosne i Hercegovine. I na kraju, godine 2015, pravda je pobijedila. Hrvatski generali su oslobođeni krivice. U ožujku 2019, dvadeset četiri godine poslije događaja, Apelacijski sud Ujedinjenih Naroda podržao krivicu Radovana Karadžića za genocid, bivšeg vođe bosanskih Srba, i povećao mu doživotnu kaznu zbog njegove uloge u Srebrenici.

Operacija Oluja, najveća europska kopnena bitka poslije Drugoga svjetskog rata, bila je krunski dragulj hrvatskoga Domovinskog rata. Pokazala je izvanrednu organizacijsku, taktičku i stratešku blistavost političkog i vojnog vodstva, koje je spojilo znanost i improvizaciju. Hrvatski vojnici i časnici pokazali su golemu hrabrost i odlučnost. Njihovi herojski naponi bacili su na koljena Srbiju, što je američki predsjednik Bill Clinton smatrao preduvjetom da Srbi pristanu doći za mirovni stol. Pukovnik Andrew Leslie, koji je zapovijedao UN-ovom operacijom za uspostavljanje povjerenja u području Knina, ocijenio je Operaciju Oluja kao primjer iz udžbenika koji bi dobio „pet plus“ prema standardima NATO-a (Dunigan 2011, str. 194).

Izvlačeći duboko ganutljive riječi iz Shakespearea, dr. Lang sumira svoj osjećaj povijesnoga značenja Operacije Oluja:

Hrvati su veoma skromni, ali trebali bi kazivati djeci o svojoj velikoj pobjedi, o trijumfu nad zlom. Od danas do svršetka svijeta, hrvatski vojnici pamtit će se kao „nas malo, nas malo sretnih, nas šaćica braće“.

Zastupnik Miroslav Tuđman, sin predsjednika Tuđmana, konstatira:

Kao što je predsjednik Franjo Tuđman tako spremno rekao nakon završetka Operacije Oluja: „Na današnji dan možemo reći da je Hrvatska prestala nositi svoj povijesni križ. Nije riječ jednostavno o oslobođenju teritorija, nego o stvaranju temelja za slobodnu i neovisnu Hrvatsku u budućim stoljećima.“

U svjetlu sve veće nestabilnosti na Zapadnom Balkanu, postoji široka podrška za smanjenje ruskog utjecaja u regiji, za jačanje veza s pouzdanim saveznicima i za objedinjavanje iskusnih diplomatskih, političkih i vojnih stručnjaka da se suoče s prijetnjama miru u cijeloj Jugoistočnoj Europi i usmjere se prema inicijativama demokratske vanjske politike.

References

- Alasuutari, Pertti (2010). The Rise and Relevance of Qualitative Research. *International Journal of Social Research Methodology*. 13 (2): 139-155. <https://doi.org/10.1080/13645570902966056>
- Armatta, Judith (2010). *Twilight of impunity: The war crimes trial of Slobodan Milosevic*. Durham, North Carolina: Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822391791>
- Banac, Ivo (1988). *With Stalin Against Tito: Cominformist Splits in Yugoslav Communism*. Cornell University Press, p. 4; ISBN 0-8014-2186-1. <https://doi.org/10.7591/9781501720833>
- BBC News, UN Court Dismisses Croatia and Serbia Genocide Claims. *BBC News*. London, England. 3 February 2015.
- Beljo, A. (ed.) (1998) *Greater Serbia: From ideology to aggression*. Zagreb: Croatian Information Centre.
Available at <http://www.hic.hr/books/greatserbia/index.htm> [Accessed 30 April 2020]
- Beljo, A. (1995). *Yu-genocide: Bleiburg, death marches, UDBA (Yugoslav Secret Police)*. Toronto: Northern Tribune Publishing.
- Beljo, A. (1985). *Yugoslavia genocide: A documented analysis*. Toronto: Northern Tribune Publishing.
- Bethlehem, D. and Weller, M. (1997). *The Yugoslav crisis in international law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bosworth, Richard J.B. (2005). *Mussolini's Italy*. New York: Allen Lane.
- Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis (2002). *Balkan battlegrounds: A military history of the Yugoslav conflict, 1990-1995*. Washington, D.C.: Central Intelligence Agency.

OCLC 50396958.

- Charlton, Thomas L.; Myers, Lois E.; Sharpless, Rebecca (Eds.) (2007). *History of oral history: Foundations and methodology*. Lanham, MD: Altamira Press.
- Cohen, P. (1992). The U.S. Role in Catalyzing and Sustaining Serbian Aggression, Report to Clinton-Gore Transition Team, [online] December 17, 1992. Available at: <http://www.siliconinvestor.com/readmsgs.aspx?subjectid=26815&msgnum=3655&batchsize=10&batchtype=Next> [Accessed 20 August 2020].
- Cohen, Philip J. and Riesman, David (1996). *Serbia's secret war: Propaganda and the deceit of history*. Texas A&M University Press.
- Croatian Viewpoint (2008). 80th Anniversary of Serbian Assassination of Croatian MPs in Belgrade. Available at: <http://croatianviewpoint.com/HousingFrameOne.php?ShowThisPage=AssassinationOfCroatianMPsIn1928> [Accessed 25 July 2020]
- Deutschland Military Tribunal (1950). *Trials of war criminals before the Nuernberg Military Tribunals under Control Council Law no. 10 : Nuernberg Oct. 1946 - April 1949 Vol. 11 The High Command case. The Hostage case. Case 12. US v. von Leeb. Case 7. US v. List*. Washington, D.C.: United States Government Printing Office. OCLC 247746272.
- Dunigan, Molly (2011). *Victory for hire: Private security companies' impact on military effectiveness*. Palo Alto, California: Stanford University Press. <https://doi.org/10.1515/9780804777414>
- Epstein, J. (1973). *Operation Keelhaul : The story of forced repatriation from 1944 to the present*. Old Greenwich, Connecticut: Devin-Adair.
- Frucht, Richard C. (2005). *Eastern Europe: An Introduction to the People, Lands, and Culture*. p. 429. ABC-CLIO; ISBN 1-57607-800-0.
- Galbraith, Peter W. (2006). Negotiating Peace in Croatia: A Personal Account of the Road to Erdut. In Brad K. Blitz (ed.). *War and change in the Balkans: Nationalism, conflict and cooperation*. Cambridge, England: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-67773-8.
- Geiger, V. (2013). Human Losses of Croats in World War II and the Immediate Postwar Period Caused by the Chetniks (Yugoslav Army in the Fatherland) and the Partisans (People's Liberation Army and the Partisan Detachment of Yugoslavia/Yugoslav Army) and the Yugoslav Communist Authorities: Numerical Indicators. *Review of Croatian History*. Croatian Institute of History. 8 (1) pp. 77-121 [online] Available at: <https://hrcak.srce.hr/103223?lang=en> [Accessed 6 March 2020].
- Glenny, Misha (2001). *The Balkans: Nationalism, war, and the Great Powers 1804-1999*, London: Penguin Books.
- Grahek-Ravančić, M. (2006). Controversies about the Croatian Victims at Bleiburg. *Review of Croatian History* 2/1, pp. 27 - 46. Available at: <http://docplayer.net/27204513-Controversies-about-the-croatian-victims-at-bleiburg-and-in-death-marches.html> [Accessed: 1 June 2020].
- Graubard, Stephen R. (1993). *Exit from Communism*. p. 153. New Brunswick: Transaction Publishers. ISBN 1-56000-694-3.
- Hoare, Marko Attila (2010). The War of Yugoslav Succession. In Ramet, Sabrina P. (ed.). *Central and Southeast European politics since 1989*. Cambridge, England: Cambridge University Press. pp. 111-136. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511803185.010>

- Holbrooke, Richard (1999). *To End a War*. New York: Modern Library. ISBN 978-0-375-75360-2.
- International Court of Justice (2015). Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia). The Hague: International Court of Justice. Archived from the original (PDF) on 12 July 2020.
- Jareb, J. and Omrčanin, I. (1977-1978). The End of the Croatian Army at Bleiburg, Austria in May 1945 According to English Military Documents, *Journal of Croatian Studies*, Vol. XVIII-XIX. <https://doi.org/10.5840/jcroatstud1977/7818/197>
- Jennings, Peter (1995). The Peacekeepers: How the U.N. Failed in Bosnia. 04/24/1995 [Accessed at: <https://www.youtube.com/watch?v=j2JErUZRLRE&t=5s>]
- Knez, Nikola (2019). Operation Storm. Texas & Zagreb: iFilms LLC and The Croatian Film Institute. ISBN-13-978-0-9793254-2-7 [Accessed at <https://www.youtube.com/watch?v=yZcQAY48CJs&feature=youtu.be> and at <https://www.youtube.com/watch?v=nKoUo8vzRnc>] Approximately 157,000 views November 4, 2020.
- Kulundžić, Zvonimir (1967). *Atentat na Stjepana Radića*. Zagreb: Stvarnost.
- London Times (22 June 1928). The Belgrade Shootings—Croat Anger.
- London Times (22 June 1928). Tragedy in Belgrade.
- Marijan, Davor (2010). *Storm*. Zagreb, Croatia: Croatian Memorial Documentation Centre of the Homeland War of the Government of Croatia. ISBN 978-953-7439-25-5.
- Mattis, James (July 12, 2017). Remarks by Secretary Mattis in an Honor Cordon Welcoming Croatian Defense Minister Damir Krstičević to the Pentagon. U.S. Department of Defense. Available at: <https://www.defense.gov/Newsroom/Transcripts/Transcript/Article/1245735/remarks-by-secretary-mattis-in-an-honor-cordon-welcoming-croatian-defense-minis/> [Accessed 8 January 2020].
- Mazowiecki, Tadeusz (September 21, 1995). A Letter of Resignation. *The New York Review of Books* [Accessed on 8 October 2020 at: <https://www.nybooks.com/articles/1995/09/21/a-letter-of-resignation/>]
- McClellan, Dorothy and Knez, Nikola (2016). Prosecuting Rape, Sexual Enslavement, and Genocide in Time of War: Southeastern Europe 1991-1995, *International Journal of Social Sciences*, Vol. 5, No.4, pp. 79-102. <https://doi.org/10.20472/SS2016.5.4.005>
- McClellan, Dorothy and Knez, Nikola (2018). Post-World War II Forced Repatriations to Yugoslavia: Genocide's Legacy for Democratic Nation Building, *International Journal of Social Sciences*, Vol. VII, No. 2 pp. 62-91. <https://doi.org/10.20472/SS2018.7.2.004>
- Meštrović, Stjepan Gabriel (1996). *Genocide after emotion: The postemotional Balkan War*. Routledge.
- Mužić, Ivan (1991). *Pavelić i Stepinac*. Split: Logos.
- National Archives, Holocaust Era Assets. *RG 84: Yugoslavia*. State Department and Foreign Affairs Records of the Foreign Service Posts [Accessed August 2020 at <https://www.archives.gov/research/holocaust/finding-aid/civilian/rg-84->

yugoslavia.html#:~:text=King%20Peter%20and%20his%20ministers%20went%20to%20London,German%20were%20communists%20led%20by%20partisan%20leader%20Tito.]

The New York Times (6 May 1931). Einstein Accuses Yugoslavian Rulers in Savant's Murder.

Osser, Bernard and de Saint-Exupery, Patrick (September 21, 1995). The UN's Failure: An Interview with Tadeusz Mazowiecki translated from the French by Mark Romano. *The New York Review of Books*. [Accessed 8 October 2020 at <https://www.nybooks.com/articles/1995/09/21/the-uns-failure-an-interview-with-tadeusz-mazowiecki/>

#:~:text=In%201989%20Tadeusz%20Mazowiecki%2C%20a%20founding%20member%20of,Commission%20on%20Human%20Rights%20in%20the%20Yugoslavian%20conflict.]

Pavlowitch, Stevan . (2008). *Hitler's new disorder: The Second World War in Yugoslavia*. New York: Columbia University Press.

Pinter, Z. (2018). Roman Leljak--Istrazivac Koji je Zaduzio Hrvate [An Investigator Who Has Overwhelmed Croatians]. *Croatian Kultura i Politika* [online] Available at: <https://croatian.net/roman-leljak-istrzivac-zaduzio-hrvate/> [Accessed 23 April 2020].

Prcela, J. and Guldescu, S. (eds.) (1970). *Operation slaughterhouse: Eyewitness accounts of postwar massacres in Yugoslavia*. Philadelphia: Dorrance.

Prcela, J. and Guldescu, S. (eds.) (1995). *Operation slaughterhouse: Eyewitness accounts of postwar massacres in Yugoslavia*. Philadelphia: Dorrance.

Prcela, J. and Živić, D. (2001). Hrvatski holokaust [Croatian Holocaust] (in Croatian). Zagreb: Hrvatskodruštvo političkih zatvorenika.

Ramet, Sabrina (2006). *The three Yugoslavias: State-building and legitimation, 1918-2005*. New York: Indiana University Press.

Redžić, Enver (2005). *Bosnia and Herzegovina in the Second World War*. Abingdon: Frank Cass. <https://doi.org/10.4324/9780203309513>

Reuters (19 August 1990). Roads Sealed as Yugoslav Unrest Mounts. *The New York Times*. Roberts,

Walter R. (1973). *Tito, Mihailovic, and the Allies, 1941-1945*. Rutgers University Press.

Rodogno, Davide (2006). *Fascism's European empire: Italian occupation during the Second World War*. Cambridge University Press.

Riley, Jonathon (2010). *Decisive battles: From Yorktown to Operation Desert Storm*. London, England: Continuum International Publishing Group.

Starčević, Ante (1999). *Izabrani politički spisi*. Zagreb: Golden Marketing. (Collected Political Speeches).

Sudetić, Chuck (2 April 1991). Rebel Serbs Complicate Rift on Yugoslav Unity. *The New York Times*.

Sudetić, Chuck (26 June 1991). 2 Yugoslav States Vote Independence to Press Demands. *The New York Times*.

Sudetić, Chuck (29 June 1991). Conflict in Yugoslavia: 2 Yugoslav States Agree to Suspend Secession Process. *The New York Times*.

Sudetić, Chuck (18 November 1991). Croats Concede Danube Town's Loss. *The New York Times*.

- Sudetić, Chuck (3 January 1992). Yugoslav Factions Agree to U.N. Plan to Halt Civil War. *The New York Times*.
- Šuljak, N. Dinko (1977). *Croatia's Struggle for Independence: A Documentary History*. Arcadia, California: Croatian Information Service.
- Thomas, Nigel (2006). *The Yugoslav Wars (1): Slovenia & Croatia 1991-1995*. Oxford, England: Osprey Publishing.
- Thomas, Nigel; Mikulan, Krunoslav (1995). *Axis Forces in Yugoslavia 1941-45: Men-at-arms*. Illustrated by Darko Pavlovic. London: Osprey.
- Tolstoy, N. (1986). *The minister and the massacres*. London: Century Hutchinson Ltd.
- Tolstoy, N. (1977). *Victims of Yalta: The secret betrayal*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Tomasevich, Jozo (1975). *War and revolution in Yugoslavia, 1941-1945: The Chetniks*. Stanford: Stanford University Press.
- Tomasevich, Jozo (2001). *War and revolution in Yugoslavia, 1941-1945 Occupation and collaboration*. Stanford: Stanford University Press.
- Vukić, Ina (2017). Serbia Forces Croatian Operation Storm into Intense False Memory Battlefield. Available at: <https://projektvelebit.com/serbia-forces-croatian-operation-storm-into-intense-false-memory-battlefield/> [Accessed 6 January 2020].
- Vukmanić, Miroslav (Ed.) (1995a). *Stjepan Radić: Izabrani politički Spisi*. Opatija: Menora. (Selected Political Documents).
- Vukmanić, Miroslav (Ed.) (1995b). *Stjepan Radić: Izabrani politički govori*. Opatija: Menora. (Selected Political Speeches).
- Vukmanić, Miroslav (Ed.) (1995c). *Stjepan Radić: Izabrani politički katekizam*. Opatija: Menora. (Selected Political Catechism).
- Vukmanić, Miroslav (Ed.) (1995d). *Stjepan Radić: Financijalna znanost*. Opatija: Menora. (Contemporary Financial Science).
- Yambrušić, Edward Slavko (2010). *Peace at the price of justice and human dignity: Reflections on the Hague Tribunal & judicialization of international conflicts*. Zagreb: Croatian Cultural Council.

Interviews

- Jakob Bienenfeld, President of Bet Israel Congregation of Croatia
- Mario Bujanović, Member of the Croatian Defense Council in Bosnia and Herzegovina, city of Bihać
- General Kresimir Čosić, Deputy Minister of Defense
- General Atif Dudaković, Commander, Fifth Corps of the Army of Bosnia and Herzegovina (ARBIH)
- Peter Galbraith, United States Ambassador to Croatia 1993-1998
- Emdzad Galijasević, Mayor of the city of Bihać
- Dr. Roman Jurić, Member of the Croatian Defense Council in Bosnia and Herzegovina
- Bernardo Jurlina, Croatian Minister of Minister of Labor, Social Welfare and Family, Special Croatian Envoy to Bihać

Mate Kovacević, Historian and Journalist

Dr. Slobodan Lang, Humanitarian Advisor to Croatian President Tudjman 1993-2000

Dr. Ivo Lucić, Historian and Former Chief of the Croatian Security Information

ServiceDr. Davor Marijan, Historian and Veteran

Dr. Ante Marjanović, Member of the Croatian Defense Council in Bosnia and

HerzegovinaMarijan Mihić, Member of the Croatian Defense Council in Bosnia and
Herzegovina

Dr. Sc. Ante Nazor, Historian, Director of the Croatian Center of the Homeland

WarDr. Sc. Josip Pecarić, Academician, Professor of Mathematics

General Rajko Rakić, Chief of Staff for General Ante Gotovina's Split

CorpsVisnja Starešina, Hague Tribunal Correspondent

Dr. Sc. Miroslav Tudjman, Director of the Croatian Intelligence Agency 1993-2000, currently Member of
Croatian Parliament, and son of former Croatian President Franjo Tudjman

Dr. Edward Slavko Yamburušić, International lawyer, fellow of the Center for the Research of International
Law and International Relations of the Hague Academy

Miomir Žužul, Croatian Ambassador to the United Nations 1993-1996